

MUKHTASAR

Namaz-e-Nabvi

Sallallaahu Alaihi wa Sallam

Takbeer-e-Tehrima se Salam tak

Author

Hafiz Zubair Ali Zai

Roman English Translitrator

Ismail khan

B.A(Lang) OU

Fehrist

❁ Huruf-e-Awwal	4
❁ Wazu ka Tariqah	5
❁ Saheeh Namaz-e-Nabvi(Takbeer-e-Tehrima se Salam tak)...	9
❁ Dua-e-Qunooth	26
❁ Namaz ke bad Azkar	27
❁ Namaz-e-Janaza padhne ka Saheeh Aur Mudallal Tariqah...	29

Bismillaahir Rehmaanir Raheem

Huruf-e-Awwal

Iqraar-e-Tawheed ke baad namaz Islam ka dusra aur Ahem rukun hai.

Kitaab o Sunnat me jahan is ki pabandi par zoor diya gaya hai wahan Rasool Allah ka farman ((صلوا كما رأيتموني أصلي))

((Sallu Kama Ra Aitumunee usallee)) iski adayegi me

'Tareeqa-e-Nabvi ﷺ" ko lazim qaraar deta hai

Zer-e-Nazar kitaab "mukhtasar saheeh Namaz-e-Nabvi ﷺ

isi Ahmiyat ke pesh-e-Nazar likhi gaye hai. Jis me

Ustaaz-e- Mohtaram

Hafiz Zubair Ali Zai hifzullah ne Saheeh aur Hasan Iizaatah

Ahadees

ki ru se bade Ahsan Andaaz se Tariqaye Namaz ko bayan kiya hai.

Nez kaye ek maqaamaat par Aasar-e-Salaf Saaleheen se masayel ki wazahat is par suhagha hai.

Mazkura kitaab agarche mukhtasar hai magar jaamiyet wa Afaadiyet ke lihaaz se mumtaaz haisiyet ki hamil hai.

"Mukhtasar saheeh Namaz-e-Nabvi ﷺ" is se qabal mahnama "Al hadees" huzro me chap chuki hai laikin ahbaab ke israar par tarmeem wa izafe ke sath ab ise kitaabi shakal me shay'a kiya jaraha hai. Ustaaz-e-mohtaram mustaqbil qareeb me is Ma'ozu par ek tafseeli kitaab likhne ka irada rakhte hain. (INSHA ALLAH)

Dua hai ke Allah ta'ala unko apne hifz wa Amaan me rakhe aur sahet wa A'afiyat de take kaye aise iradoun ki takmeel hosake.
(Aameen)

HAFIZ NADEEM ZAHEER

Ma'awan Mudeer Mahnama "AL HADEES"

Huzro (24/9/2006)

Bismillaahir Rehmaanir Raheem

WAZU KA TARIQAH

وضو کا طریقہ

1. Wazu ke shuru me "BISMILLAAH" padhen.

۱: وضو کے شروع میں "بِسْمِ اللّٰهِ" پڑھیں۔

Nabi ﷺ ne Farmaya: ((Laa Wazu A Limallam Yaz Kuris Mallaahi A'lahi))

نبی ﷺ نے فرمایا: ((لَا وُضُوْءَ لِمَنْ لَّمْ يَذْكُرْ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ))

Jo shaks wazu (ke shuru) me Allah ka naam nahi leta is ka wazu nahi hai. ❀

جو شخص وضو (کے شروع) میں اللہ کا نام نہیں لیتا اس کا وضو نہیں ہے۔ ❀

Aap ﷺ ne Sahaba karaam رضی اللہ عنہم ko Hukum diya ((Tawazza o Bislillaah)) wazu karo: Bismillaah ❀

2. Wazu (paak) pani se karen ❀

آپ ﷺ نے صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کو حکم دیا: ((تَوَضَّؤْا بِسْمِ اللّٰهِ)) وضو کرو: بسم اللہ ❀

3. Rasool Allah ﷺ ne Farmaya : ((Lawlaa An Ashuqqa A'laa Ummatee Aw A'lannaasi La A Martuhum Bissiwaaaki Ma'a Kulli Salaatin)) Agar mujhe meri ummat ke logoun ki mashaqqat ka dar na hota to main unhen har namaz ke sath Miswaak karne ka hukum deta ❀

Aap ﷺ ne raat ko uth kar miswaak ki aur wazu kiya ❀

۳: رسول اللہ ﷺ نے فرمایا: ((لَوْ لَا اَنْ اَشُقُّ عَلَى اُمَّتِيْ اَوْ عَلَى النَّاسِ لَا مَرْتُهُمْ بِالسَّوَالِکِ مَعَ كُلِّ صَلَاةٍ)) اگر مجھے میری امت کے لوگوں کی مشقت کا ڈر نہ ہوتا تو میں انھیں ہر نماز کے ساتھ مسواک کرنے کا حکم دیتا۔ ❀ آپ ﷺ نے رات کو اٹھ کر مسواک کی اور وضو کیا ❀

1. Ibne Maja:397 wa sanadah hasan, wa Al Hakim fi Al Mustadrak 1/147

❀ ابن ماجہ: ۳۹۷ سند حسن، والی الحکم فی المستدرک ۱/۱۴۷

2. An Nasai 1/61 hadees 78 wa sanadah saheeh, wa Ibne Khuzaimah fi saheeha 1/74 hadees 144, wa Ibne Habban fi saheeha (Ahsaan:6510/6544)

❀ النسائی: ۱/۶۱ ج ۱ حدیث ۷۸ سند صحیح، ابوی خزیعہ فی صحیحہ ج ۱ حدیث ۱۴۴ ابن حبان فی صحیحہ (الاحسان: ۶۵۱۰/۶۵۴۴)

3. Irshad-e-bari ta'ala hai: «Falam Tajidoo Maa An Fatayammamoo Sa e'dan Taiyeban» Pas Agar Tum Pani Na Pau To Paak Mitti Se Taiyemum Karlo. (An Nisa : 43, AL Mayedah:6)

❀ ارشاد باری تعالیٰ ہے: ﴿فَلَمْ تَجِدُوْا مَاءً فَتَيَمَّمُوْا صَعِيْدًا طَيِّبًا﴾ پس اگر تم پانی نہ پاؤ تو پاک مٹی سے تیمم کرلو۔ (النساء: ۴۳، آل مائدہ: ۶)

Sayedena Abdallah bin Umar ؓ garam pani se wazu karte the. (Musannif Ibne Abi Shaibah 1/25 hadees 256 wa sanadah saheeh)

[TANBEEH: Nabeez, Sharbat aur Doodh wagairah se wadu karna Jayez Nahi]

سیدنا عبداللہ بن عمر ؓ گرم پانی سے وضو کرتے تھے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ ج ۱ حدیث ۲۵۶ سند صحیح) اللہ جل و علاہ اگر گرم پانی سے بھی وضو کرنا جائز ہے۔ [تنبیہ: غلیظ شراب، نمونہ وغیرہ سے وضو کرنا جائز نہیں ہے]

4. Al Bukhari :887 wa Muslim: 252 ❀ البخاری: ۸۸۷ مسلم: ۲۵۲

5. Muslim:256 ❀ مسلم: ۲۵۲

4. Pehle apni dono hatheliyan teen dafa dhoyen. ❊

5. Phir teen dafa kulli karen aur naak me pani dalen. ❊

❊ پہلے اپنی دونوں ہتھیلیاں تین دفعہ دھوئیں۔ ❊ ❶: پھر تین دفعہ کلی کریں اور ناک میں پانی ڈالیں۔ ❊

6. Phir teen dafa apna chehra dhoyen. ❊

7. Phir teen dafa apne dono haath kohnioun tak

dhoyen. ❊ ❷: پھر تین دفعہ اپنے دونوں ہاتھ کہنیوں تک دھوئیں۔ ❊

8. Phir (pure) sar ka masah karen. ❊

Apne dono haathoun se masah karen, sar ke shuru hisse se ibteda karke gardan ke pichle hisse tak le jayen aur wahan se wapas shuru wale hisse tak le ayen. ❊

❊ اپنے دونوں ہاتھوں سے مسح کریں، سر کے شروع حصے سے ابتدا کر کے گردن کے پچھلے حصے تک لے جائیں اور وہاں سے واپس شروع والے حصے تک لے آئیں۔ ❊

Sar ka masah ek bar karen. ❊ ❸: پھر (پورے) سر کا مسح کریں۔ ❊

1. Al Bukhari: 159 wa Muslim: 226

❊ البخاری: ۱۵۹، مسلم: ۲۲۶

Maimoon tabaye rahimah Allah jab wazu karte to apni anghoti ko harkat dete the. (مسند ابن ابی شیبہ: ۳۹ ص ۳۲۵ - سند صحیح)

(Musannif Ibne Abi Shaibah 1/39 hadees 425 wa sanadah saheeh) Istenja ke liye jate hue azkaar wali anghothi ka utarna sabit nahi hai, is ke bare me marvi hadees ibne jareej ki tadlees ki wajah se zayeeef hai. dekhiye Sunan Abi Dawood (19) Ba tehqeeqi

انتہاء کے لئے جاتے ہوئے اذکار والی انگلی کا اتارنا ثابت نہیں ہے، اس کے بارے میں مروی حدیث ابن جریج کی تدلیس کی وجہ سے ضعیف ہے۔ دیکھئے سنن ابی داؤد: (۱۹) تہقیقی

2. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❊ البخاری: ۱۵۹، مسلم: ۲۲۶

Behtar yehi hai ke ek hi chullu se kulli karen aur naak me pani dalen jaisa ke Saheeh Bukhari (191) wa Saheeh Muslim (235) se sabit hai.

Taham agar kulli alehdah aur Naak me pani alehdah dale to bhi jayez hai. (dekhiye At Tareeq Al Kabeer La Bin Abi Qaismah safa 588 hadees 1410 wa sanadah hasan)

بہتر یہی ہے کہ ایک ہی چلو سے کلی کریں اور ناک میں پانی ڈالیں جیسا کہ صحیح بخاری (۱۹۱) صحیح مسلم (۲۳۵) سے ثابت ہے۔ تاہم اگر کلی علیحدہ اور ناک میں پانی علیحدہ ڈالیں تو بھی جائز ہے۔

3. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

(دیکھئے تاریخ الخلفاء لابن ابی شیبہ ص ۵۸۸ ح ۱۴۰ - سند حسن)

4. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❊ البخاری: ۱۵۹، مسلم: ۲۲۶

5. Al Bukhari: 159, wa Muslim: 226

❊ البخاری: ۱۵۹، مسلم: ۲۲۶

6. Al Bukhari: 185, wa Muslim: 235

❊ البخاری: ۱۸۵، مسلم: ۲۳۵

7. Abu dawood 111 wa sanadah Saheeh Baaz riwayatoun me sar ka teen dafa masah ka zikar bhi aya hai. maslan dekhiye Sunan Abu Dawood: 107, 110 wahuwa hadees hasan

بعض روایتوں میں سر کے تین دفعہ مسح کا ذکر بھی آیا ہے۔ مثلاً دیکھئے سنن ابی داؤد: ۱۰۷، ۱۰۸ و مجموعہ حدیث حسن

Phir dono kanoun ke andar aur baher ka ek dafa masah karen. ❁

9. Phir apne dono paoun, takhnoun tak teen teen bar dhoyen. ❁

10. Wazu ke dawraan me (hathoun aur paoun ki) ungliyoun ka qilaal karna chahiye. ❁

11. Dadhi ka qilaal bhi karna chahiye. ❁

TANBEEH: Wazu ke bad sharamgah par pani ke chite marna bhi sabit hai. (Sanan Abu Dawood:166 wahuwa hadees hasan lizatah . Ye shak aur waswase ko zayel karne ka behtareen hal hai. dekhiye Musannif Ibne Abi Shaibah 1/167

تنبیہ: وضو کے بعد شرمگاہ پر پانی کے چھینٹے مارنا بھی ثابت ہے۔ (سنن ابی داؤد: ۱۶۶ وھو حدیث حسن لذاتہ) یہ شک اور وسوسے کو زائل کرنے کا بہترین حل ہے۔ دیکھئے مصنف ابن ابی شیبہ (۱/۱۶۷)

1. Syedena Abdallah bin Umar ؓ jab wadu karte to shahadat wali dono ungliyan apne kanoun me dalte (aur unke sath dono kanoun ke) andruni hissoun ka masah karte aur anghotoun ke sath baher wale hisse par masah karte the. Musannif Ibne Abi Shaibah 1/18 hadees173 wa sanadah saheeh TANBEEH: Sar aur kanoun ke maseh ke bad, ulthe hatoun ke sath gardan ke masah ka koi saboot nahi hai.

❁ سیدنا عبداللہ بن عمر ؓ جب وضو کرتے تو شہادت والی دونوں انگلیاں اپنے کانوں میں ڈالتے (اور ان کے ساتھ دونوں کانوں کے) اندرونی حصوں کا مسح کرتے اور انگوٹھوں کے ساتھ باہر والے حصے پر مسح کرتے تھے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ ۱/۱۸ ح ۱۷۳ و سندہ صحیح) تنبیہ: سر اور کانوں کے مسح کے بعد، الٹے ہاتھوں کے ساتھ گردن کے مسح کا کوئی ثبوت نہیں ہے۔

2. Al Bukhari:159, wa Muslim:226

❁ البخاری: ۱۵۹ و مسلم: ۲۲۶

Abu Dawood:142 wa sanadah hasan[At Tirmizi:39 wa qaal: "haza hadees hasan ghareeb"]

❁ ابوداؤد: ۱۴۲ و سندہ حسن [الترمذی: ۳۹ و قال: "هذا حديث حسن غريب"]

At Tirmizi:31 wa qaal: "haza hadees hasan saheeh" iski sanad hasan hai.

❁ الترمذی: ۳۱ و قال: "هذا حديث حسن صحيح" اس کی سند حسن ہے۔

12. Wazu ke bad darj-e-zail duayen padhen.

Ash hadu Allaa illaaha illallaahu wah dahoo Laa sharika
lahoo wa Ash hadu anna Muhammadan A'bduhoo wa

Rasooluhoo ﴿ ۱ ﴾ ﴿ ۲ ﴾

Subh haanaka Allahumma Wa Bihamdika Ash Hadu Allaa
illaaha illa Anta Astaghfiruka Wa Atubu ilaik. ﴿ ۳ ﴾

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ ﴿ ۳ ﴾

13. Wazu ke Ba'az Nawaqiz(Wazu Todne wale A'wamil)

darj-e-Zel hain. ۱۳: وضو کے بعض نواقض (وضو توڑنے والے عوامل) درج ذیل ہیں:

Paishab, Pakhana, Neend (Sunan At Tirmizi: 3535 wa Qala
"Hasan Saheeh" wa huwa Hadees Hasan) Mazi (Saheeh
Bukhari: 132 wa Saheeh Muslim: 303) Sharamghah ko hath
lagana (Sunan Abi dawood: 181 wa sahhah at timizi: 82 wa
huwa hadees saheeh) Oont ka gosht khana (Saheeh Muslim: 360)

پیشاب، پاخانہ، نیند (سنن الترمذی: ۳۵۳۵ قال: "حسن صحیح" ووجود حدیث حسن) مذی (صحیح بخاری: ۱۳۲۱ صحیح مسلم: ۳۰۳) شرمگاہ کو ہاتھ لگانا
(سنن ابی داؤد: ۱۸۱ ووجود حدیث صحیح) اونٹ کا گوشت کھانا (صحیح مسلم: ۳۶۰)

1. Muslim: Ba 17/234

﴿ ۱ ﴾ مسلم باب: ۲۳/۱۷

TANBEEH: Sunan At Tirmizi (55) ki zayeeef rivayet me "ALLAAHUMMAJ A'ALNI MINAT
TAWWABEENA WAJ A'ALNI MINAL MUTAHTAHEREEN.

ka izafa maujood hai laikin ye sanad anqata ki 'wajhe se zayeeef hai, Abu idrees Al khaulani aur
Abu Osmaan (sa'eed bin hani / Musnad Al Farooq La Bin Kaseer 1/111) Dono ne syedena umar
ؓ se kuch bhi nahi suna , dekhiye meri kitaab "anwar al saheefa fi al ahadees az zayeeefah
(ta: 55)

متنبیہ: سنن الترمذی (۵۵) کی ضعیف روایت میں "اللھم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المستطہرین" کا اضافہ موجود ہے لیکن یہ سند انقطاع کی وجہ سے ضعیف ہے۔

ابو اوریس الخولانی اور ابوشامان (سعید بن ابی مسند الفاروق لابن کثیر: ۱/۱۱۱) دونوں نے سیدنا عمرؓ سے کچھ بھی نہیں سنا، دیکھئے میری کتاب "انوار الضعیفۃ" (ت: ۵۵)

Wazu ke bad Aasman ki taraf ungli utha kar ishara karne ka saheeh hadees me koi saboot nahi hai.
Sunan Abu Dawood wali riwayat (170) Ibne A'm zehrah ke majhool hone ki wajhe se zayeeef hai.

وضو کے بعد آسمان کی طرف انگلی اٹھا کر اشارہ کرنے کا صحیح حدیث میں کوئی ثبوت نہیں ہے۔ سنن ابی داؤد والی روایت (۱۷۰) ابن عمرؓ کے مجہول ہونے کی وجہ سے ضعیف ہے۔

wazu ke dawran me Duayen Padhna sabit nahi hai

وضو کے دوران میں دعائیں پڑھنا ثابت نہیں ہے۔

2. Al Sunan Al Kubra Lil Imaam An Nisai: hadees 9909, wa A'mala Al Yauma Wal Lailata: hadees 80 wa
sanadah saheeh, Ise Hakim Aur Zehbi ne Saheeh Kaha Hai. (Mustadrak Al Hakim: 1/564 hadees 2072)
Hafiz Ibne Hajar likhte hain: "haza hadees saheeh al Asnaad" (Nata ej Al Afkaar: 1/245)

﴿ ۲ ﴾ السنن الکبریٰ للإمام نسائی: ج ۱، ص ۹۹۰، مجلس الیوم واللیلا: ج ۸۰، مستدرک: ج ۱، ص ۵۶۴ (۲۰۷۲) حافظ ابن حجر لکھتے ہیں: "هذا حديث صحيح الإسناد" (تذکرۃ: ۱/۲۴۵)

TANBEEH: Guzuli-e-janabat ka tareeqah ye hai ke pehle Istanja kare phir (sar ka masah aur
paun dhone ke alawa) masnoon wazu karen aur phir sare jisam par is tarha pani bahalen ke koi
jagah khusk na rehjaye aur akhir me paun dholen.

متنبیہ: غسل جنابت کا طریقہ یہ ہے کہ پہلے استنجا کریں پھر (سر کے مسح اور پاؤں دھونے کے علاوہ) مسنون وضو کریں اور پھر سارے جسم پر اس طرح پانی بہائیں کہ کوئی جگہ خشک نہ رہ جائے اور آخر میں پاؤں دھولیں۔

Saheeh Namaz-e-Nabvi

(Takbeer-e-Tehrima se Salam tak)

1. Rasool Allah ﷺ jab namaz ke liye khade hote to qibla (kaba) ki taraf rukh karte, Rafa'a yadain karte aur farmate:

:ALLAHU AKBAR ❁ رسول اللہ ﷺ جب نماز کے لئے کھڑے ہوتے تو قبلہ (کعبہ) کی طرف رخ کرتے، رفع الیدین کرتے اور فرماتے: اللہ اکبر ❁ اور فرماتے: جب تو نماز کے لئے کھڑا ہو تو تکبیر کہہ

aur farmate: jab tu namaz ke liye khada ho to takbeer keh ❁

2. Aap ﷺ apne dono hath kandhoun tak uthate the. ❁

Ye bhi sabit hai ke Aap ﷺ apne dono hath kanoun tak uthate the. ❁ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ کندھوں تک اٹھاتے تھے یہ بھی ثابت ہے کہ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ کانوں تک اٹھاتے تھے ❁

Lihaza dono tarha jayez hai laikin ziyadah hadeesoun me kandhoun tak Rafa'a yadain karne ka saboot hai, yaad rahe ke Rafa'a yadain karte waqt hathoun ke sath kanoun ka pakadna ya chuna kisi daleel se sabit nahi hai. Mardoun ka hamesha kanoun tak aur Aurtoun ka kandhoun tak Rafa'a yadain karna kisi saheeh hadees se sabit nahi hai.

لہذا دونوں طرح جائز ہے لیکن زیادہ حدیثوں میں کندھوں تک رفع الیدین کرنے کا ثبوت ہے، یاد رہے کہ رفع الیدین کرتے وقت ہاتھوں کے ساتھ کانوں کا پکڑنا یا چھونا کسی دلیل سے ثابت نہیں ہے۔ مردوں کا ہمیشہ کانوں تک اور عورتوں کا کندھوں تک رفع الیدین کرنا کسی صحیح حدیث سے ثابت نہیں ہے۔

1. Ibne Maja:803 wa sanada saheeh, wa sahhah At Tirmizi:304, wa Ibne Habban, Al Ahsaan:1862 wa Ibne Khuzaimah:587

Iske rawi Abdul Hameed bin Jafar Jamhoor Mohaddiseen ke nazdeek saqqah wa saheeh al hadees hai, dekhiye nasb al raya(1/344) in par jarah mardood hai. Mohammed bin Umaru bin A'taa saqqah hai. (Taqrīb At Tehzeeb:6187)

Mohammed bin Umaru bin A'taa ka Abu Hameed as Saadi aur Sahaba Kraam رضی اللہ عنہم کی majlis me shamil hona sabit hai, dekhiye saheeh Al Bukhari(828) lihaza ye riwayat mithsal hai. Al Bahar Azkhaar(2/168 ha 536) me iska ek shahed bhi hai jis ke bare me Ibne al Malqan ne kaha: "saheeh A'laa shart muslim"(Al Badar Al Muneer 3/456)

❁ ابن ماجہ: ۸۰۳ وسند صحیح، ومحمد الترمذی: ۳۰۴ وابن حبان، الاصحاح: ۱۸۲۲ وابن خزيمة: ۵۸۷

اس کے راوی عبد الحمید بن جعفر جمہور محدثین کے نزدیک ثقہ صحیح الحدیث ہیں، دیکھئے نصب الراية (۳۳۶۱) ان پر جرح مردود ہے۔ محمد بن عمرو بن عطاء ثقہ ہیں۔ (تقریب التہذیب: ۶۱۸۷) محمد بن عمرو بن عطاء کا ابو حمید الساعدی اور صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کی مجلس میں شامل ہونا ثابت ہے، دیکھئے صحیح البخاری (۸۲۸) لہذا یہ روایت متصل ہے۔ البحر الزخار (۱/۱۶۸ ص ۵۳۶) میں اس کا ایک شاہد بھی ہے جس کے بارے میں ابن الملقن نے کہا: "صحیح علی شرط مسلم" (البدرا لمیر ۳/۴۵۶)

2. Al Bukhari:757, wa Muslim:45/397

3. Al Bukhari:736 wa Muslim:390

4. Muslim:26,25/391

❁ مسلم: ۴۵/۲۶، ۲۵/۳۹۱

❁ البخاری: ۷۳۶، ۷۵۷

❁ البخاری: ۷۵۷، ۷۵۷/۲۵

۳: آپ ﷺ (انگھماں) پھیلا کر رفع یدین کرتے تھے ❁

۴: آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنا دایاں ہاتھ اپنے بائیں ہاتھ پر، سینے پر رکھتے تھے۔ ❁

ke namaz me dayan hath bayen zara'a par rakhen. ❁

لوگوں کو (رسول اللہ ﷺ کی طرف سے) یہ حکم دیا جاتا تھا کہ نماز میں دایاں ہاتھ یا بائیں ذراع پر رکھیں۔ ❁

ذرائع: کہنی کے سر سے دو مہانی انگلی کے سر سے تک ہوتا ہے۔ (القاموس الوجیز ۵۶۸) (Al Qamoos Al Waheed saffa 568)

apna dayan hath apne bayen hatheli, kalai, aur saa'ad par

سیدنا واکمل، بن حجر بن عبدالمطلبؑ نے فرمایا کہ پھر آپ ﷺ نے اسناد اہل بیتؑ کو ملے، تاکہ ان کے ہاتھوں میں رہے اور سید برکھیاؑ

Saa'ad: Kohni se hatheli tak ka hissa (hai) dekhiye Al Qamoos

Al Waheed(saffa 769) ساعد: کہنی سے ہتھیلی تک کا حصہ (ہے) دیکھئے القاموس الوحید (ص ۷۶۹)

Agar hath puri zara'a (hatheli,kalaye,aur hatheli se kohni tak)

par rakha jaye to khud ba khud naaf se upar aur seene par

ajata hai. اگر ہاتھ پوری ذراع (ہتھیلی، کلائی اور ہتھیلی سے کہنی تک) بر رکھا جائے تو خود بخود ناف سے اوپر اور سینے پر آ جاتا ہے۔

5. Rasool Allah ﷺ takbeer-e-(tehrima) aur giraat ke

darmiyaan darj-e-Zail dua (sirann yani bagair jaher ke) padhte

۵: رسول اللہ ﷺ تکبیر (تحریمہ) اور قراءت کے درمیان درج ذیل دعا (سر یعنی بغیر جہر کے) پڑھتے تھے:

((Allahumma Baa'ed Bainee wa Baina Khataayaaya kamaa Baa'atta

Bainal Mashriqi Wal Maghribi, Allahumma Nagginee minal Khataayaa

kamaa Yunaggas Saubul Abyazu minad danasi,Allahummagh sil

Khataayaaya Bilmaaye Was Salji Wal Baradi)) ⚙

((اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ

الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ ، اَللّٰهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرَدِ)) ❁

1.Abu Dawood:753 wa sanadah saheeh,wa sahhah Ibne Khuzemah:459 wa Ibne Habbab, Al Ahsaan

ابوداؤد: ۵۳۳۰ وسند صحيح، وصحیح ابن خزيمة: ۳۵۹۰ وابن حبان، الاحسان: ۴۷۷۱ والحاکم: ۴۳۴۱، والفقهاء: ۱۷۷۴، wa Al Hakim: 1/234 wa wafiqah Az Zehbi.

2.Ahmed fi Musnadah 5/226 hadees 22313 wa sanadah hasan, wa anhu lbne Al Jauzi fi Al Tehqeeq:

1/283 hadees 477 dusra nusqa: 1/337 hadees 434

3. Al Bukhari:740, wa Moutta Imaam Malik:1/159 hadees 377

4. Abu Dawood:727 wa sanadah saheeh. An Nisai:890. wa sahhah Ibne Khuzemah:480, wa Ibne Habban

ابوداؤد: ۲۷۷۱، مسند صحیح، الترمذی: ۸۹۰، صحیح ابن خزيمة: ۴۸۰، ابن حبان: ۱۸۵۷، تنقیح: ۱۸۵۷، کمال سے نیچے اور صرف غرور کا سینہ پر ہاتھ باندھنا (پہ نقیض) کسی صحیح حدیث سے ثابت نہیں ہے۔

TANBEEH: Mardoun ka naaf se niche aur sirf Aurtoun ka seene par hath bandhna (ye taqsees) kisi

saheeh hadees se sabit nahi hai. 5. Al Bukhari:744, wa Muslim:147/598 ۞ البخاری:۷۴۴، مسلم:۱۴۷/۵۹۸

Darj-e-bala dua ka Tarjumah: "Aye Allah! Mere aur meri Qataun ke Darmiyan aisi duri Bana de Jaise ke

Mashriq wa Maghrib ke Darmiyan Doori hai,Aye Allah! Mujhe Qataun se is Tarha (Pak)Saaf Karde Jaisa

ke Safed kapda Mail se(Pak wa) saaf Hota hai, Aye Allah! meri Qataun ko Pani, Barf aur O'loun ke Sath

Dhodai (Maaf Karde)

Darj-e-zail dua bhi Aap ﷺ se sabit hai. درج ذیل دعا بھی آپ ﷺ سے ثابت ہے: ((Subh haanaka Allaahumma wa Bihamdika Wa Tabaarakas muka Wa Ta'aalaa Jadduka Walaa ilaaha Ghairuk)) ❁

((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ)) ❁

Sabit shuda duaoun me se jo dua bhi padhli jaye, behtar hai.

6. Iske bad Aap ﷺ darj-e-zail dua padhte the. اس کے بعد آپ ﷺ درج ذیل دعا پڑھتے تھے: A'oozu Billaahis Samee'el A'leemi Minash Shaitaanir Rajeemi Min Hamzihee Wa Nafkhihee Wa Nafsihee ❁

7. Aap ﷺ Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhte the. ❁

أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ ❁ ۷: آپ ﷺ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ پڑھتے تھے۔ Bismillaahir Rehmaanir Raheem Jehrann padhna bhi saheeh hai aur Sirann bhi saheeh hai, kasrat-e-dalayel ki Ru se Aam taur par sirann padhna behtar hai. ❁

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ جہر اُڑھنا بھی صحیح ہے اور سر اُچھی صحیح ہے، کثرت دلائل کی رو سے عام طور پر سر اُڑھنا بہتر ہے۔ ❁

Is masle me sakhti karna behtar nahi hai. اس مسئلے میں سختی کرنا بہتر نہیں ہے۔

1. Abu Dawood:775, wa sanadah hasan, An Nasai:900,901, Ibne Maja:804, At Tirmizi:242, داخل بمالہ حدیث wa sahhah Al Hakim: 1/235 wa Wafiqah AZ Zahbi.

❁ ابوداؤد: ۷۷۵ وسند حسن، النسائی: ۹۰۰، ۹۰۱، ابن ماجہ: ۸۰۳، ابوالاحمد رحمہ اللہ: ۲۳۵، داخل بمالہ حدیث و صحیح ابوالحکم: ۱/۲۳۵ ووافقہ الذہبی۔

TARJUMAH: " AYE ALLAH! TU PAK HAI, AUR TERI TAREEF KE SATH, TERA NAAM BA BARKATOUN WALA HAI AUR TERI SHAAN BULAND HAI TERE SIWA DUSRA KOI ILAH (MABOOD -E-BARHAQ) NAHI." ترجمہ: اے اللہ! تو پاک ہے، اور تیری تعریف کے ساتھ، تیرا نام برکتوں والا ہے اور تیری شان بلند ہے تیرے سوا دوسرا کوئی الٰہ (معبود برحق) نہیں ہے۔

2. Abu Dawood:775 wa sanadah hasan.

❁ ابوداؤد: ۷۷۵ وسند حسن

3. An Nasai:906, wa sanadah saheeh, wa sahhah Ibne Khuzemah:499, wa Ibne Habban: Al Ahsaan:1794, wa Al Hakim Ala Shart Ash Shaikhain:1/232 wa Wafiqah AZ Zahbi.

❁ النسائی: ۹۰۶، وسند صحیح، و صحیح ابن خزیمہ: ۳۹۹، ابن حبان، الاصحاح: ۱/۲۳۲، والحاکم علی شرط الشیخین: ۱/۲۳۲ ووافقہ الذہبی۔

TANBEEH: Is riwayat ke ravi sa'eed bin abi halaal ne ye hadees Ikhtelaat se pehle bayaan ki hai, khalid bin yazeed ki sa'eed bin halaal se riwayat Saheeh Bukhari(136) wa Saheeh Muslim(42/1977) me maujood hai.

☆ تنبیہ: اس روایت کے راوی سعید بن ابی ہلال نے یہ حدیث اختلاط سے پہلے بیان

کی ہے، خالد بن یزید کی سعید بن ابی ہلال سے روایت صحیح بخاری (۱۳۶) و صحیح مسلم (۴۲/۱۹۷۷) میں موجود ہے۔

4. "jehrann" ke jawaaz ke liye dekhiye An Nasai:906, wa sanadah saheeh.

"sirann" ke jawaaz ke liye dekhiye Saheeh Ibne Khuzemah:495 wa sanadah hasan, Saheeh Ibne Habban, Al Ahsaan:1796 wa sanadah saheeh.

❁ "جہرا" کے جواز کے لئے دیکھئے النسائی: ۹۰۶، وسند صحیح، "سرا" کے جواز کے لئے دیکھئے صحیح ابن خزیمہ: ۳۹۵ وسند حسن، صحیح ابن حبان، الاصحاح: ۱/۱۹۶ ووافقہ صحیح

8. Phir Aap ﷺ Sureh fatiha padhte the. ✽ سورہ فاتحہ پڑھتے تھے۔

Alhamdu Lillaahi Rabbil A'alameen ◊ Arrahmaanir Raheem ◊
Maaliki Youmiddeen ◊ Eyyaaka Na'budu Wa Eyyaaka Nasta e'en
◊ Ehdinas Siraatal Mustaqeem ◊ Siraatal Lazeena An A'mta
A'laihim ◊ Ghairil Maghzoobi A'laihim Waz Zaaalleeen ◊

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ◊ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ◊ إِلَيْكَ نَعْبُدُ وَإِلَيْكَ نَسْتَعِينُ ◊ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
◊ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ◊ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ◊

Sureh fatiha Aap ﷺ taher taher kar padhte aur har ayat par

waqf karte. ✽ سورہ فاتحہ آپ ﷺ ٹھہر ٹھہر کر پڑھتے اور ہر آیت پر وقف کرتے تھے۔

Aap ﷺ Farmate the: ((Laa Salaata Limallam Yaqraa Bi Fatihatil Kitaab)) Jo shaks Sureh Fatiha na padhe uski Namaz nahi hoti
(Saheeh Bukhari:756) آپ ﷺ فرماتے تھے: ((لَا صَلَوةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ)) (صحیح البخاری: ۷۵۶)

Aur Farmaya: ((Kullu Salaatin Laa Yuqra O Feehaa Bi Fatihatil Kitaabi Fahiya Khidaajun Fahiya Khidaajun)) Har Namaz Jisme Sureh Fatiha na padhi jaye Naqis hai Naqis hai. (Ibne Maja:841 wa sanadah hasan)

اور فرماتے: ((كُلُّ صَلَوةٍ لَا يَقْرَأُ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَهِيَ خِدَاجٌ فَهِيَ خِدَاجٌ)) ہر نماز جس میں سورہ فاتحہ نہ پڑھی جائے وہ ناقص ہے، ناقص ہے۔ [ابن ماجہ: ۸۴۱، سند حسن]

9. Phir Aap ﷺ Aameen kehte the ✽ Syedena wayel bin hajar se riwayat hai ke unho ne Rasool Allah ﷺ ke sath namaz padhi, Aap ﷺ ne apna dayan hath bayen hath par rakha, phir jab Aap ﷺ ne WA LAZZAAL LEEN (jehrann) kaha to Aameen (jehrann) kahi. ✽ Is hadees se maloom hua ke jehri namaz me (imaam aur muqtadiyaun ko) Aameen Jehran kehni chahiye.

9: پھر آپ ﷺ آمین کہتے تھے ✽ سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہما سے روایت ہے کہ انھوں نے رسول اللہ ﷺ کے ساتھ نماز پڑھی، آپ نے اپنا دائیں ہاتھ پر رکھا، پھر جب آپ ﷺ نے وَالْأَزْزَّالَ لَعْن (جہرا) کہا تو آمین (جہرا) کہی ✽ اس حدیث سے معلوم ہوا کہ جہری نماز میں (امام اور مقتدیوں کو) آمین جہرا کہنی چاہیے۔ ☆

1. An Nasai:906, wa sanadah saheeh dekhiye Hashiya Sabeqah:3 ✽ الترمذی: ۹۰۶، سند صحیح دیکھئے حاشیہ سابقہ: ۳
SUREH FATIHA: TARJUMAH: "TAMAM TA'RIFEN ALLAH RABUL A'LAMEEN KELIYE HAIN, JO REHMAAN WA RAHEEM HAI, YOUN-E- JAZA KA MALIK HAI. (AYE ALLAH) HUM TERI HI IBADAT KARTE HAIN AUR TUJHI SE MADAD MANGHTE HAIN. HAME SEEDHA RASTA DIKHA, UN LOGOUN KA RASTA JIN PAR TUNE INA'AM KIYA HAI. NA KE UNLOGOUN KA RASTA JIN PAR GHAZB KIYA GAYA AUR JO GUMRAH HAIN.

✽ سورہ فاتحہ کا ترجمہ: سب تعریفیں اللہ رب العالمین کے لئے ہیں، جو رحمن و رحیم ہے، یوم جزا کا مالک ہے۔ (اے اللہ) ہم تیری ہی عبادت کرتے ہیں اور تجھ ہی سے مدد مانگتے ہیں۔ ہمیں سیدھا راستہ دکھا۔ ان لوگوں کا راستہ جن پر تو نے انعام کیا ہے۔ نہ کہ ان لوگوں کا راستہ جن پر غضب کیا گیا اور جو گمراہ ہیں۔

2. Abu Dawood:4001, At Tirmizi:2927 wa qala "gareeb" wa sahhah Al Hakim A'la Shart Ash Shaikhain (2/232) wa Wafiqah Az Zehbi wa sanadah Zayeef walah shahid qawi fi Musnad Ahmed:6/288 hadees 27003 wa sanadah hasan wal hadees bah hasan.

✽ ابوداؤد: ۴۰۰۱، الترمذی: ۲۹۲۷، وقال: "غريب" وصححه الحاكم على شرط الشيخين (۲۳/۲۴) ووافقه الذهبي وسنده ضعيف ورواه تقي الدين في مسند احمد: ۶/۲۸۸ ح ۲۷۰۰۳ وسنده حسن والحدیث حسن

3. An Nasai:906, wa sanadah saheeh, Nez dekhiye Fuqrah:7 Hashiya:3 ✽ الترمذی: ۹۰۶، سند صحیح، نیز دیکھئے فقرہ: حاشیہ: ۳

4. Ibne Habban Al Ahsaan:1802, wa sanadah saheeh. ✽ ابن حبان الاصحاح: ۱۸۰۲، سند صحیح

ek riwayat me aya hai ke "Fajaher bi Aameen" pas aap ne Aameen bil jaher kahi. Abu

Dawood:933 wa sanadah hasan

☆ ایک روایت میں آیا ہے کہ "فجہر بآمین"

پس آپ ﷺ نے آمین بالجہر کہی۔ ابوداؤد: ۹۳۳ سند حسن

Syedena wayel bin hajar رضی اللہ عنہ se dusri riwayat me aya hai: ((Wa Khafaza bihaa Sautah)) Aur Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne is (Aameen) kesaat apni awaaz past rakhi. ❀ Is hadees se maloon hua ke sirri namaaz me Aameen sirann kehni chahiye, sirri namazoun me Aameen sirann kehne par musalmanoun ka ijma'a hai. Wal Hamdulillaah

سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ سے دوسری روایت میں آیا ہے: ((وخفض بها صوته)) اور آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے اس (آمین) کے ساتھ اپنی آواز پست رکھی۔ ❀ اس حدیث سے معلوم ہوا کہ سری نماز میں آمین سر اُگھنی چاہیے، سری نمازوں میں آمین سر اُگھنے پر مسلمانوں کا اجماع ہے۔ والحمد للہ

10. Phir Aap صلی اللہ علیہ وسلم surat se pehle "Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhte". ❀ ۱۰: پھر آپ صلی اللہ علیہ وسلم سورۃ سے پہلے بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ پڑھتے۔ ❀

11. Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne farmaya: phir sureh fatiha padho aur jo Allah chahe padho. ❀ ۱۱: آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا: پھر سورۃ فاتحہ پڑھو اور جو اللہ چاہے پڑھو۔ ❀

Nabi صلی اللہ علیہ وسلم pehli do rakatoun me sureh fatiha aur koi ek surat padhte the. ❀ نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہلی دو رکعتوں میں سورۃ فاتحہ اور کوئی ایک سورۃ پڑھتے تھے۔ ❀

Aur akhiri do rakatoun me (sirf) sureh fatiha padhte the. ❀ Aur akhiri do rakatoun me (sirf) sureh fatiha padhte the. ❀

Aap صلی اللہ علیہ وسلم qiraat ke bad ruku se pehle sakta karte the. ❀ اور آخری دو رکعتوں میں (صرف) سورۃ فاتحہ پڑھتے تھے۔ ❀ آپ صلی اللہ علیہ وسلم قراءت کے بعد رکوع سے پہلے سکتے کرتے تھے۔ ❀

12. Phir Aap صلی اللہ علیہ وسلم ruku ke liye takbeer (ALLAHU AKBAR) kehte. ❀ 12: پھر آپ صلی اللہ علیہ وسلم رکوع کے لئے تکبیر (اللہ اکبر) کہتے۔ ❀

13. Aap صلی اللہ علیہ وسلم apne donoun hath kandhoun tak uthate the. ❀ ۱۳: آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنے دونوں ہاتھ کندھوں تک اٹھاتے تھے۔ ❀

Aap (ENDAL RUKU WA BA'ADAH) Rafa'a yadain karte phir (iske bad) takbeer kehte. ❀ آپ (عند الركوع وبعده) رفع یدین کرتے پھر (اس کے بعد) تکبیر کہتے۔ ❀

1. Ahmed: 4/316 hadees 19048, Wa rijalah Saqqaat wa huwa Ma'lool wa Ailah (۱۰۸۸) Al Bukhari wagairah
2. Muslim: 53/400 qala Rasool Allah صلی اللہ علیہ وسلم اور جالالت وهو معلول وأله البخاری وغیرہ
3. مسلم: ۵۳/۴۰۰ قال رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم: ((أولت علي أنفا سورة، فقرأ بسم الله الرحمن الرحيم إنا أعطيناك الكوثر فصل لربك وانحر إن شانك هو الأسير))
Syedena Ma'aviya bin abi sufiyaan رضی اللہ عنہ ne ek dafa namaz me sureh fatiha ke bad surat se pehle BISMILLAAHIR REHMAANIR RAHEEN na padhi to muhajireen wa Ansaar sakht naraaz hothe the. Is ke bad Ma'aviya رضی اللہ عنہ surat se pehle bhi BISMILLAAHIR REHMAANIR RAHEEM padhte the. Rawah Ash Shafaye (Al AM: 1/108) wa sahhah Al Hakim A'laa Shart Muslim (2/233) wa wafiqah Az Zehbi. Iski sanad hasan hai.

سیدنا معاویہ بن ابی سفیان رضی اللہ عنہ نے ایک دفعہ نماز میں سورۃ فاتحہ کے بعد سورۃ سے پہلے بسم اللہ الرحمن الرحیم نہ پڑھی تو مہاجرین و انصار سخت ناراض ہوئے تھے۔ اس کے بعد معاویہ رضی اللہ عنہ سورۃ سے پہلے بھی بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھتے تھے۔ دروہہ الشافعی (الام: ۱۰۸۸) صحیح الحاکم علی شرط مسلم (۲/۲۳۳) ووافقه الذہبی۔ اس کی سند حسن ہے۔
3. Abu Dawood: 859, wa sanadah hasan (بخاری: ۶۳/۱۵۵) ۴. البخاری: ۶۳/۱۵۵ مسلم: ۵۳/۴۰۰

4. Al Bukhari: 762, wa Muslim: 451 5. Al Bukhari: 776, Muslim: 155/451 6. Abu Dawood: 777, 778
Ibn Maja: 845 wa huwa hadees saheeh/ hasan basri muddalis hai (tabqaat al mudalliseen ba tehqeeqi : 40/2) laikin inki samrah bin jandab رضی اللہ عنہ se hadees saheeh hoti hai agarche tasreeh sama'a

na bhi ho kyun ke wo samrah رضی اللہ عنہ ki kitaab se rivayet karte the, nez dekhiye Nail Al Maqsood fi At T'aleeq A'laa Sunan Abi Dawood: 354
7. Bukhari: 789 Muslim: 28/392 (ابو داؤد: ۷۷۷، ۷۷۸) ۸. البخاری: ۷۸۹ مسلم: ۲۸/۳۹۲

8. Bukhari: 738 Muslim: 22/390 9. Muslim: 22/390
۹. البخاری: ۷۳۸ مسلم: ۲۲/۳۹۰

Agar pehle takbeer aur bad me Rafa'a yadain karliya jaye to ye bhi jayez hai, Abu hameed As saa'adi رحمۃ اللہ علیہ farmate hain ke Aap صلی اللہ علیہ وسلم takbeer kehte to Rafa'a yadain karte. ❁

اگر پہلے تکبیر اور بعد میں رفع یدین کر لیا جائے تو یہ بھی جائز ہے، ابو حمید الساعدی رحمۃ اللہ علیہ فرماتے ہیں کہ آپ صلی اللہ علیہ وسلم تکبیر کہتے تو رفع یدین کرتے۔ ❁

14: Aap صلی اللہ علیہ وسلم jab ruku karte to apne hathoun se apne ghuthne, mazbooti se pakadte phir apni kamar jhukate (aur barabar karte) ❁ Aap صلی اللہ علیہ وسلم ka sar na to (peet se) Ooncha hota aur na neecha (balke barabar hota tha) ❁

۱۴: آپ صلی اللہ علیہ وسلم جب رکوع کرتے تو اپنے ہاتھوں سے اپنے گھٹنے، مضبوطی سے پکڑتے

پھر اپنی کمر جھکاتے (اور برابر کرتے) ❁ آپ صلی اللہ علیہ وسلم کا سر نہ تو (پیٹھ سے) اونچا ہوتا اور نہ نیچا (بلکہ برابر ہوتا تھا) ❁

Aap صلی اللہ علیہ وسلم apni dono hatheliya apne ghuthnoun par rakhte the, phir A'ytedaal (se ruku) karte, na to sar (bahut) jhukate aur na ise (bahut) buland karte. ❁ Yani Aap صلی اللہ علیہ وسلم ka sar mubarak Aapki peet ke seedhe me bilkul barabar hota tha.

آپ صلی اللہ علیہ وسلم اپنی دونوں ہتھیلیاں اپنے گھٹنوں پر رکھتے تھے، پھر اعتدال

(سے رکوع) کرتے۔ نہ تو سر (بہت) جھکاتے اور نہ اسے (بہت) بلند کرتے ❁ یعنی آپ صلی اللہ علیہ وسلم کا سر مبارک آپ کی پیٹھ کی سیدھ میں بالکل برابر ہوتا تھا۔

15. Aap صلی اللہ علیہ وسلم ne ruku kiya to apne dono hath apne ghuthnoun par rakhe goya ke Aapne unhe pakad rakha hai aur dono hath kamaan ki dori ki tarha taankar apne pehluoun se door rakhe. ❁

۱۵: آپ صلی اللہ علیہ وسلم نے رکوع کیا تو اپنے دونوں ہاتھ اپنے گھٹنوں پر رکھے گویا کہ آپ نے انھیں پکڑ رکھا ہے اور دونوں ہاتھ کمان کی ڈوری کی طرح تان کر اپنے پہلوؤں سے دور رکھے۔ ❁

16. Aap صلی اللہ علیہ وسلم Ruku me: Subh haana Rabbiyal A'zeem kehte (rehte) the ❁ Aap صلی اللہ علیہ وسلم iska hukum dete the ke ye (dua) ruku me padhen. ❁

۱۶: آپ صلی اللہ علیہ وسلم رکوع میں: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ کہتے (رہتے) تھے۔ ❁ آپ صلی اللہ علیہ وسلم اس کا حکم دیتے تھے کہ یہ (دعا) رکوع میں پڑھیں۔ ❁

Aap صلی اللہ علیہ وسلم se Ruku me ye duayen bhi Sabit hain. آپ صلی اللہ علیہ وسلم سے رکوع میں یہ دعائیں بھی ثابت ہیں:

1. Abu Dawood: 730 wa sanadah saheeh, Nez dekhiye Fuqrah: 1 Hashiya: 1 ❁ ابوداؤد: ۷۳۰ و سند صحیح، نیز دیکھئے فقرہ: احاشیہ: ۱

2. Al Bukhari: 828 3. Muslim: 240/498 4. Abu Dawood: 730 wa sanadah saheeh ❁ البخاری: ۸۲۸ ۵. مسلم: ۲۴۰/۴۹۸

5. Abu Dawood: 734, wa sanadah hasan, wa qala At Tirmizi (260): hadees ❁ ابوداؤد: ۷۳۴ و سند حسن، و قال ترمذی (۲۶۰): حدیث

hasan saheeh", wa sahhah Ibne Khuzemah: 689, wa Ibne Habban, Al Ahsaan: 1868

TANBEEH: Faleeh bin sulemaan sahiheen ke ravi hain aur Hasan Al Hadees hain, Jamhoor muhaddiseen ne inki tauseeq ki hai, lihaza ye riwayat hasan izatha hai, Faleeh mazkoor par jarah mardood hai. WAL HUMDULILLAH

❁ ابوداؤد: ۷۳۴، و سند حسن، و قال الترمذی (۲۶۰): "حدیث حسن صحیح"، صحیح ابن خزيمة: ۲۸۹ و ابن حبان،

الاحسان: ۱۸۶۸ ☆ تنبیہ: فلاح بن سلیمان صحیحین کے راوی ہیں اور حسن الحدیث ہیں، جمہور محدثین نے ان کی توثیق کی ہے، لہذا یہ روایت حسن الحدیث ہے، فقہ مذکور پر جرح مردود ہے۔ و الحمد للہ

6. Muslim: 772, wa lafzah: Summa Raka'a Faja'al Yaqoolu: Subh haana Rabiyl A'zeem, Fakana Raku'ah Nahwan Min Qayaamah

7. Abu Dawood: 869 wa sanadah saheeh, Ibne maja: 887 wa sahhah Ibne ❁ مسلم: ۷۷۲ و لفظ: "ثم ركع فجعل يقول: سبحان ربّي العظيم، فكان ركوعه نحو أمن قیامہ"

Khuzemah: 601, 670 wa Ibne Habban, Al Ahsaan: 1895 wa Al Hakim ❁ ابوداؤد: ۸۶۹ و سند صحیح، ابن ماجہ: ۸۸۷ و صحیح ابن خزيمة: ۶۰۱ و ۶۰۲ و ابن حبان، الاحسان: ۱۸۹۵ و ابوالحکم:

: 1/225, 2/477, WA EQTELAFAU QAULA AZ ZEHBI FEEHI, Maimoon bin ❁ (۲۷۷/۲/۲۲۵) و اعترف قول الذہبی فیہ، ميمون بن مهران (تابعی) اور زہری (تابعی) فرماتے ہیں

me teen tasbihaat se kum nahi padhni chahiye (Ibne Abi Shaibah fi Al ❁ کہ رکوع و رکعتوں میں تین تسبیحات سے کم نہیں پڑھنی چاہئیں (ابن ابی شیبہ فی المصنف: ۲۵۷ ج ۱ و ۲۵۷ ج ۲ و سند حسن)

Musannif: 1/250 hadees 2571 wa sanadah hasan)

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي * یہ دعا آپ کثرت سے پڑھتے تھے۔

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ، رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ * سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ *

واللفظ لہ، مسلم ۴۰۲) کی عام دلیل سے ان دعاؤں کا جمع کرنا بھی جائز ہے۔ ☆ واللہ اعلم

پھر قبلہ کی طرف رخ کر کے تکبیر (اللہ اکبر) کہہ پھر قرآن سے جو میسر ہو (سورہ فاتحہ) پڑھا، پھر اطمینان سے رکوع کر، پھر اٹھ کر (اطمینان سے) برابر کھڑا ہوا۔ پھر اطمینان سے سجدہ کر، پھر اطمینان سے اٹھ کر بیٹھ جا، پھر اطمینان سے (دوسرا) سجدہ کر، پھر (دوسرے سجدے سے) اطمینان سے اٹھ کر بیٹھ جا، پھر اپنی ساری نماز (کی ساری رکعتوں) میں اسی طرح کر۔ ﴿۱۰﴾

- ① البخاری: ۸۱۷، ۷۹۳، مسلم: ۳۸۳، ② مسلم: ۳۸۷، ③ مسلم: ۳۸۵، ④ مسلم: ۷۷۱، ⑤ البخاری: ۶۱۵۱ ☆ نیز دیکھئے فقرہ: ۳۵۰

18. Jab Aap ﷺ Ruku se sar uthate to Rafa'a yadain karte aur "Sami Allaahuliman Hamidah, Rabbanaa Wa Lakal Hamd" kehte the ❀ "Rabbanaa Wa Lakal Hamd" kehna bhi Saheeh aur sabit hai. ❀

۱۸: جب آپ ﷺ رکوع سے سر اٹھاتے تو رفع یدین کرتے اور "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ" ❀

حَمْدُهُ، رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" کہتے تھے ❀ "رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ" کہنا بھی صحیح اور ثابت ہے۔ ❀ رکوع کے بعد درج ذیل دعائیں بھی ثابت ہیں:

Ruku ke bad darj-e-zail duayen bhi sabit hai:

Allaahumma Rab banaa Lakal hamd ❀ Allaahumma Rabbanaa Lakal hamdu Mil Assamaawati Wa Mil Al Arzi Wa Mil Amaa Shita Min Shaiyen Ba'adu ❀ Ahlas sanaaye Wal majhdi Laa Maani A'a Limaa A'ataita walaa Mo'otiya Limaa Man'ata, Walaa Yanfa'o Zaljaddi Min kaljaddu ❀ Rabbanaa Lakal hamd, Hamdan Kaseeran Taiyeban Mubarakan feeh ❀

اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ ۝ وَمِلْءَ السَّمَوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ ❀ أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ لَا مَنَاعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَنَّةِ مِنْكَ الْجَدُّ ❀ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ، حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ ❀

19. Ruku ke bad Qiyam me Hath bandhna chahiye ya nahi, is masale me sarahat se kuch bhi sabit nahi hai lihaza dono tarha Amal jayez hai, magar behtar yahi hai ke Qiyam me hath na bandhe jayen.

20. phir Aap ﷺ Takbeer (Allahu Akber) keh kar (ya kehte howe) sajde keliye jhukte.

۱۹: رکوع کے بعد قیام میں ہاتھ باندھنے چاہئیں یا نہیں، اس مسئلہ میں صراحت ہے

کچھ بھی ثابت نہیں ہے لہذا دونوں طرح عمل جائز ہے مگر بہتر یہی ہے کہ قیام میں ہاتھ نہ باندھے جائیں۔ ❀ ۲۰: پھر آپ ﷺ تکبیر (الله اکبر) کہہ کر (یا کہتے ہوئے) سجدے کے لئے جھکے ❀

1. Al Bukhari 735, Rajeh yahi hai ke Imam Maqtadi aur Munfard sab "Sami A'llaahuliman hamidah Rabbanaa walakal Hamd" padhen. Mahammed bin Sireen iske Qayel the ke Maqtadi bhi Sami A'llaahuliman hamidah kahe. dekhiye Musannif Ibne Abi Shaibah (1/253 hadees 2600 wa sanadah saheeh) ❀ البخاری: ۷۳۵، راجح یہی ہے کہ امام مقتدی اور منفر سب "سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمْدُهُ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" پڑھیں۔

2. محمد بن یسیرین اس کے قائل تھے کہ مقتدی بھی سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمْدُهُ کہے۔ دیکھئے مصنف ابن ابی شیبہ (۱/۲۵۳ ج ۱، ۲۶۰۰ و سند صحیح) ❀ Al Bukhari: 789, Baz Awqat "Rabbanaa Lakal hamd" Jahran kehna bhi Jayez hai, Abdur Rehman bin harmiz Al A'araj se Riwayat hai ke "Samitu Aba Hurairah yarfa'o Soutah Bi Allahumma Rabbanaa Lakal hamd" Yani maine Abu Hurairah رضی اللہ عنہ کو Oonchi Awaz ke sath "Allahumma Rabbanaa Lakal hamd" padhte howe suna hai. (Musannif Ibne Abi Shaibah (1/248 hadees 2556 wa sanadah saheeh) ❀ البخاری: ۷۸۹، بعض اوقات "رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" جہرا کہنا بھی جائز ہے، عبد الرحمن بن ہریرہ الاعرج سے روایت ہے کہ

"سمعت أبا هريرة يرفع صوته باللهم ربنا ولك الحمد" یعنی میں نے ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ کو اونچی آواز کے ساتھ "اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ" پڑھتے ہوئے سنا ہے۔

3. Al Bukhari: 796 4. Muslim: 476 5. Muslim: 206/478 6. Al Bukhari: 799 (مصنف ابن ابی شیبہ: ۱/۲۵۸ ج ۱، ۲۵۵۲ و سند صحیح)

7. Imam Ahmed bin Hanbal se pucha gaya ke Ruku ke bad hath badhna chahiye ya chodh dena chahiye to unho ne farmaya: "أرجو أن لا يضيق ذلك إن شاء الله" Mujhe Umeed hai ke Insha Allah Isme Koi Tangi nahi. (masayel Ahmed: Rawayatah Salah bin Hanbal: 615) 8. Al Bukhari: 803, Muslim: 28/392

❀ البخاری: ۸۰۳ ❀ مسلم: ۳۹۲ ❀ مسلم: ۲۸/۳۹۲ ❀ البخاری: ۸۰۳ ❀ البخاری: ۸۰۳، امام احمد بن حنبل سے پوچھا گیا کہ رکوع کے بعد ہاتھ باندھنے چاہئیں یا چھوڑ دینے چاہئیں تو انھوں نے

فرمایا: "أرجو أن لا يضيق ذلك إن شاء الله" مجھے امید ہے کہ ان شاء اللہ اس میں کوئی تنگی نہیں ہے۔ (مسائل احمد: ردیہ صالح بن احمد بن حنبل: ۶۱۵) ❀ البخاری: ۸۰۳، مسلم: ۳۹۲

21. Aap ﷺ ne Farmaya: ((iza saajada Ahadukum Falaa yasruk Kamaa Yasrukul Ba e'eru Wal Yaz'a Yadaihi Qabla Ruk Bataihi)) Jab tum me se Koi sajda kare to Oont ki tarha na Baithe (Balke) Apne dono hath apne guthnoun se pahle (zameen par) Rakhe,

Aap ﷺ ka bhi Amal isi ke Mutabiq tha. ❁

۲۱: آپ ﷺ نے فرمایا:

((إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلَا يَسْرُكُ كَمَا يَسْرُكُ الْبَعِيرُ وَيَضَعُ يَدَيْهِ قَبْلَ رُكُوعِهِ)) جب تم میں سے کوئی سجدہ کرے تو اونٹ کی طرح نہ بیٹھے

(بلکہ) اپنے دونوں ہاتھ اپنے گھٹنوں سے پہلے (زمین پر) رکھے، آپ ﷺ کا عمل بھی اسی کے مطابق تھا۔ ❁

22. Aap ﷺ sajde me nak aur peshani, Zameen par (khoob) Jama kar Rakhte, Apne Bazuoun ko apne pehlu (Baghloun) se door karte aur dono Hatheliyan Kanthoun ke barabar (Zameen) par Rakhte. ❁ Sayedina Wayel Bin Hajar رضی اللہ عنہ Farmate hai: "Aap ﷺ ne jab sajda kiya to apne dono Hatheliyoun ko Kanoun ke barabar Rakha" ❁

۲۲: آپ ﷺ سجدے میں ناک اور پیشانی، زمین پر (خوب) جما کر رکھتے، اپنے بازوؤں کو اپنے پہلو (بغلوں) سے دور کرتے اور دونوں ہتھیلیاں

کندھوں کے برابر (زمین) پر رکھتے۔ ❁ سیدنا وائل بن حجر رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں: "آپ ﷺ نے جب سجدہ کیا تو اپنی دونوں ہتھیلیوں کو اپنے کانوں کے برابر رکھا۔" ❁

23. Sajde me Aap ﷺ apne dono Bazuoun ko apni Baghloun se hata kar rakhte the. ❁

۲۳: سجدے میں آپ ﷺ اپنے دونوں بازوؤں کو اپنی بغلوں سے ہٹا کر رکھتے تھے۔ ❁

Aap ﷺ sajde me apne hath (zameen par) rakhte, na to unhe Bichate aur na (bahut) simatte, apne Paoun ki Ungliyoun ko Qibla rukh rakhte

آپ ﷺ سجدے میں اپنے ہاتھ (زمین پر) رکھتے، نہ تو انھیں بچھاتے اور نہ (بہت) سمیٹتے، اپنے پاؤں کی انگلیوں کو قبلہ رخ رکھتے۔ ❁

Aap ﷺ ki baghloun ki safedi nazar Aajati thi. ❁

Aap ﷺ Farmate the ke "sajde me A'atedal karo'Kutte ki tarha bazu na Bichaou". ❁

آپ ﷺ فرماتے تھے کہ "سجدے میں اعتدال کرو، کتے کی طرح بازو نہ بچھاؤ۔" ❁

1. Abu dawood:840 wa sanadah saheeh A'laa Shart Muslim, An Nasai :1092, wa sanadah Hasan / Sayedina Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہما apne guthnoun se pahle apne hath (Zameen par) Rakhte the (Al Bukhari Qabl hadees:803) aur farmate ke Rasool Allah ﷺ Aisa hi Karte the (Saheeh Ibne Khuzemah :627 wa sanadah Hasan, Wa Sahhah Al Hakim A'laa Shart Muslim:1/226 wa wafiqah Az Zehbi) Jis Riwayat me Aya hai ke Nabi-e-Kareem ﷺ Sajde me jate waqt pahle guthne aur phir Hath Rakhte the (Abu dawood:838 wa ghairah) Shareek bin Abdullah Al Qazi ki tadrees ki wajhe se Zayeeef hai. iske tamam Shawahid bhi Zayeeef hain, Abu Qalabah (Tabaye) Sajda karte waqt pahle guthne lagate the aur Hasan Basri (Tabaye) Pahle hath lagate the (Ibne Abi Shaibah :1/263 hadees 2708 wa sanadah Saheeh) Muhammad bin Sireen (Tabaye) bhi pahle guthne lagate the (Ibne Abi Shaibah :1/263 hadees 2709 wa sanadah Saheeh) Dalayel ki Ru se Rayej aur Behtar yahi hai ke Pahle hath aur phir guthne lagaye jaye. ❁ ابوداؤد:۸۴۰ وسند صحیح علی شرط مسلم، النسائی:۱۰۹۲، وسند حسن /

سیدنا عبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہما اپنے گھٹنوں سے پہلے دونوں ہاتھ (زمین پر) رکھتے تھے (بخاری قبل حدیث:۸۰۳) اور فرماتے کہ رسول اللہ ﷺ ایسا ہی کرتے تھے (صحیح ابن خزيمة:۶۲۷ وسند حسن، صحیح الحاکم علی شرط مسلم:۱/۲۲۶ وسند حسن)

2. Abu dawood:734, wa sanadah Hasan, Nez dekhiye Fuqrah:15 Hashiyah:5

3. Abu dawood:726 wa sanadah saheeh, An Nasai:890 Sahhah Ibne Khuzemah :641

wa ibne Habban, Al Ahsan:1857, Nez dekhiye Fuqrah:4 Hashiyah:4 ❁ ابوداؤد:۷۳۴، وسند حسن، نیز دیکھیے فقرہ:۱۵ حاشیہ:۵

❁ ابوداؤد:۷۲۶ وسند صحیح، ان ناسی:۸۹۰، صحیح ابن خزيمة:۶۴۱، والابن حبان، الاحسان:۱۸۵۷، نیز دیکھیے فقرہ:۴ حاشیہ:۴

❁ ابوداؤد:۷۲۶ وسند صحیح، النسائی:۸۹۰ وسند صحیح، دیکھیے فقرہ:۱۳ حاشیہ:۳ ❁ البخاری:۸۸۸

❁ البخاری:۳۹۰، مسلم:۳۹۵ ❁ البخاری:۸۴۴، مسلم:۳۹۳، اس حکم میں مرد اور عورتیں سب شامل ہیں۔ لہذا عورتوں کو بھی چاہئے کہ سجدے میں اپنے بازو نہ پھیلائیں۔

4. Abu dawood:730 wa sanadah saheeh dekhiye Fuqrah:14 Hashiyah:4

5. Al Bukhari:828 6. Al Bukhari:390, Muslim:495

7. Al Bukhari:822, Muslim:493, is hukum me Mard aur Aurten sab shamil hain. Lihazah Aurtoun ko bhi Chahiye ke sajde me apne Bazu na phailayen.

Aap ﷺ Faramate the: "Mujhe Saat Haddiyaun par Sajda karne ka Hukum diya gaya hai, Peshani, Nak, Dono hath, Dono guthne aur Dono Qadmoun ke panje" *

آپ ﷺ فرماتے تھے: "مجھے سات ہڈیوں پر سجدہ کرنے کا حکم دیا گیا ہے، پیشانی، ناک، دونوں ہاتھ، دونوں گتھے اور دونوں قدموں کے پانچ۔" *

Aap ﷺ Faramate the ke "Jab banda sajda karta hai to Saat Atraf (A'aza) uske sath sajda karte hain, Chehra, Hatheliyan, Do guthne aur Do Paun *

آپ ﷺ فرماتے تھے کہ: "جب بندہ سجدہ کرتا ہے تو سات اطراف (اعضاء) اس کے ساتھ سجدہ کرتے ہیں، چہرہ، ہتھیلیاں، دو گتھے اور دو پاؤں۔"

Maloom howa ke sajde me

ساتھ سجدہ کرتے ہیں، چہرہ، ہتھیلیاں، دو گتھے اور دو پاؤں۔ *

Nak, Peshani, Dono hatheliyoun, Dono guthnoun aur Dono Paun Ka Zameen par Lagana Zaroori (Farz) hai. Ek Riwayat me hai ((Laa Salata Limallam Yaz'a Anfahoo A'lal Arz)) Jo shaks (Namaz me) Apni Nak, Zameen par na rakhe uski Namaz nahi hoti. *

معلوم ہوا کہ سجدے میں ناک، پیشانی، دونوں ہتھیلیوں، دونوں گتھوں اور دونوں پاؤں کا زمین پر لگانا ضروری (فرض) ہے۔

ایک روایت میں ہے: ((لَا صَلَوةَ لِمَنْ لَمْ يَضَعْ أَنْفَهُ عَلَى الْأَرْضِ)) جو شخص (نماز میں) اپنی ناک، زمین پر نہ رکھے اس کی نماز نہیں ہوتی۔ *

24. Aap ﷺ jab sajda karte to Bakri ka bachcha apke bazuoun ke darmiyan se guzarna chahta to guzar sakta tha. *

۲۴: آپ ﷺ جب سجدہ کرتے تو اگر بکری کا بچہ آپ کے بازوؤں کے درمیان سے گزرتا چاہتا تو گزر سکتا تھا۔ *

25. Sajda me bandah apne Rab ke Intehaye Qareeb hota hai Lihaza sajde me khoob Dua karni chahiye *

۲۵: سجدے میں بندہ اپنے رب کے انتہائی قریب ہوتا ہے لہذا سجدے میں خوب دعا کرنی چاہیے۔ *

سجدے میں درج ذیل دعائیں پڑھنا ثابت ہے۔ سُبْحَانَكَ رَبِّيَ الْأَعْلَى * سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ *

Sajde me Darj-e-Zel Duayen padhna bhi sabit hai. Subhana

Rabbiyal A'alaa * Subhanaka Allahuma Rabbanaa Wa

Bihamdika, Allahummagh firlee * رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ *

Subboohun Quddoosun, Rabbil Malaayekati war Rooh *

Subhanaka Wa Bihamdika, Laa ilaaha illa Anta * سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ *

Allahummagh firlee Zunbee Kullahoo, Ziqqahoo Wa Jillahoo, Wa

Awwaluhoo Wa Aakhiruhoo, Wa A'laa Niyatahoo wa Sirrahoo *

Allahumma Laka Sajattu, wa Bika Aamantu, Wa Laka Aslamtu, Sajada

Waj hiya Lillazee Khalaqahoo Wa Sawwarahoo, Wa Shaqqa Sam'Ahoo

Wa Basarahoo. Tabaarakallaahu Ahsanul Khaliqeen *

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذَنْبِيْ كُلَّهُ، دِقَّةً وَجَلَّةً، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَاقِبَتَهُ وَسِرَّهُ * اَللّٰهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَلَكَ أَسَلْتُ،

سَجَدْتُ وَجْهِيْ لِلَّذِيْ خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ *

1. Al Bukhari: 812, Muslim: 490 2. Muslim: 491 3. Ad dariqtanee fee sinnah: 1/348 hadees 1303

Marfu A'n wa sanadah Hasan * البخاری: ۸۱۲، مسلم: ۴۹۰ * ۴۹۱: مسلم * الدارقطنی فی سنن: ۱/۳۴۸ حدیث ۱۳۰۳ مر فو ما سند حسن * مسلم: ۴۹۰،

4. Muslim: 496, Yani Rasool Allah ﷺ apne seene aur paat ko zameen se buland rakte the.

Aurtoun keliye bhi yahi hukum hai: ((Salloo Kamaa Ra Aytunee Usallee)) ((صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُنِيْ أَعْمَلُ))

Namaz is tarha padhu jis tarha mujhe padhte huwe dekhte ho.

5. Muslim: 482

6. Muslim: 772 7. Al Bukhari: 794, 817, Muslim: 484 8. Muslim: 487 9. Muslim: 485 * مسلم: ۷۷۲،

10. Muslim: 483

۷۷۲: مسلم * البخاری: ۷۹۴، ۸۱۷، مسلم: ۴۸۴ * ۴۸۷: مسلم * ۴۸۵: مسلم * ۴۸۳: مسلم * ۷۷۲: مسلم

11. Muslim: 771 (Jo Dua ba sanad Saheeh sabit hojaye sajde me uska padhna afzal hai,

Ruku aur sajde me quraan padhna mana hai dekhiye saheeh Muslim: 479, 480)

26. Aap ﷺ Sajde ko jate waqt Rafa'a yadain nahi karte the.

27. Aap ﷺ Sajde ki halat me apne dono paun ki Aidiyan miladete the aur unka Rukh Qible ki taraf hota tha.

۲۶: آپ ﷺ سجدے کو جاتے وقت رفع یدین نہیں کرتے تھے۔ * ۲۷: آپ ﷺ سجدے کی حالت میں اپنے دونوں پاؤں کی

ایڑیاں ملا دیتے تھے اور ان کا رخ قبلے کی طرف ہوتا تھا۔ * سجدے میں آپ اپنے دونوں قدم کھڑے رکھتے تھے۔ *

Sajde me Aap ﷺ apne dono Qadam khade rakhte the.

28. Aap ﷺ Takbeer (Allahu akber) keh kar sajde se uthte.

Aap ﷺ Allahu akber keh kar sajde se Sar uthate aur apne bayan paun bicha kar us par baith jate.

۲۸: آپ ﷺ تکبیر (اللہ اکبر) کہہ کر سجدے سے اٹھتے۔ *

آپ ﷺ اللہ اکبر کہہ کر سجدے سے سر اٹھاتے اور اپنا بائیں پاؤں بچھا کر اس پر بیٹھ جاتے۔ *

Aap ﷺ sajde se sar uthate waqt Rafa'a yadain Nahi karte the (Al Bukhari:738. Muslim:22/390) Sayedina Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہ farmate hain :Namaz me (Nabi ﷺ ki) sunnat ye hai ke dayan paun khada kar ke bayan paun bicha deya jaye.

آپ ﷺ سجدے سے سر اٹھاتے وقت رفع یدین نہیں کرتے تھے (البخاری): *

۲۸: مسلم (۲۲/۳۹۰) سیدنا عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ فرماتے ہیں: نماز میں (نبی ﷺ کی) سنت یہ ہے کہ دایاں پاؤں کھڑا کر کے بائیں پاؤں بچھا دیا جائے۔ *

29. Aap ﷺ sajde se sar uth kar (jalse me) thodi dair baithe rahte.

Hatta ke ba'az kehne wala keh deta: "Aap ﷺ bhool gaye hain".

۲۹: آپ ﷺ سجدے سے اٹھ کر (جلسے میں) تھوڑی دیر بیٹھے رہتے۔ *

30. Aap ﷺ Jalse me ye dua padhte the: ((Rabbigh Firlee, Rabbigh Firlee))

۳۰: آپ جلے میں یہ دعا پڑھتے تھے: ((رَبِّ اغْفِرْ لِي ، رَبِّ اغْفِرْ لِي)) *

1. Al Bukhari:738 البخاری: ۷۳۸ * 2. Al Behqi:2/116 wa Sanadah saheeh wa Sahhah Ibne Khuzemah:654 wa Ibne Habban, Al Ahsan:1930, wa Al hakim (1/228,229) A'laa shart Ash shaikhain wa wafiqah Az Zehbi

* البیہقی ۱۱۶۲/۲۱۱ وسند صحیح و صحیح ابن خزیمہ: ۶۵۴ وابن حبان والاحسان: ۱۹۳۰، والحاکم (۱/۲۲۸، ۲۲۹) علی شرط الشیخین ووافقه الذہبی * مسلم: ۲۸/۳۹۰ مع شرح الثوئی

3. Muslim:486 Ma'a Sharah An nouvi 4. Al Bukhari:789, Muslim:392 5. Abu dawood: 730 wa sanadah saheeh

6. Al Bukhari:827 7. Al Bukhari:818 8. Al Bukhari:821, Muslim:472

* البخاری: ۷۸۱، مسلم: ۴۹۲

9. Abu dawood: 874 wa huwa Hadees saheeh, An Nasai:1070,1146, is riwayat me Rajlun min bani Abas se murad: Salah bin Zafar hai. dekhiye masnad at Tayalisi(416) abu hamzah mouli al ansar se murad : Talha bin yazeed hai dekhiye Touhfatul Ashraf(3/58 hadees 3395) wa taqreeb at tahzeeb(tahat Raqam:8063) Jalse me Tashahud ki tarha isharah, jis riwayat me aya hai (Masnad Ahmed 4/317 hadees 19063) iski sanad sufiyan (As suri) ki tadrees (Ann'ana) ki wajhe se zayeeef hai. hafiz ibne Habban Rehmallah farmate hain:

"وأما المدلسون الذين هم ثقات وعدول فإنا لا

نصح بأخبارهم إلا ما بينوا السماع فيمارووا مثل الثوري والأعمش وأبي إسحاق وأضرابهم من الأئمة المنقذين."

"mudalliseen jo Saqqah wa Aadil hain hum unki srif inhi Riwayat se hujjat pakadte hai jin me unho ne sam'a ki Tasreeh ki hai maslan (Sufiyan) Suri, A'amash, Abu ishaq aur in jaise dosre Saheb-e-Taqwa (saheb-e-itqan) Aima (Saheeh ibne Habban, Al Ahsan Ma'a Tehqeeq Shoaib al Ranaawat jild 1 safah 161) Sufiyan As suri ko Hakim Nisha puri ne (mudalliseen ki) Tisri Qism (Tabqeh Salisah) me zikr kiya hai (dekhiye ma'arifat Uloomul Hadees safah 106) =

* ابوداؤد: ۸۷۴ وسند صحیح * البخاری: ۸۲۱

* البخاری: ۸۲۱، مسلم: ۴۹۲ * ابوداؤد: ۸۷۴ وصحیح ابن خزیمہ: ۶۵۴ وابن حبان والاحسان: ۱۹۳۰، والحاکم (۱/۲۲۸، ۲۲۹) علی شرط الشیخین ووافقه الذہبی * مسلم: ۲۸/۳۹۰ مع شرح الثوئی

من فیہ من سراد: سلم بن ذر بن دیکھے مسند الطحاوی (۲/۱۶۱) ابوجعفر مولی الانصار سے مروی: طلحہ بن یزید ہے دیکھے توفیق الاشرف (۳/۳۳۹۵) تقریب التہذیب (قسط: ۸۰۶۳) جلے میں تہجد کی طرح اشاری، جس روایت میں آیا ہے (مسند احمد: ۴/۳۱۷) اس کی سند سفيان (الثوري) کی تدلیس (مصدق) کی وجہ سے ضعیف ہے، حافظ ابن حبان رحمہ اللہ فرماتے ہیں: "وأما المدلسون الذين هم ثقات وعدول فإنا لا

نصح بأخبارهم إلا ما بينوا السماع فيمارووا مثل الثوري والأعمش وأبي إسحاق وأضرابهم من الأئمة المنقذين...." مدلسین جو ثقہ و عادل ہیں مگر ان کی طرف انہی روایات سے حجت کڑتے ہیں جن میں انہوں نے سماع کی تصریح کی ہے مثلاً (سفيان) الثوري، الأعمش، ابواسحاق اور ان جیسے دوسرے صاحب تقویٰ (صاحب القان) ائمہ (محقق ابن حبان والاحسان) مع تحقیق شعیب الارزوف جلد ۱ صفحہ ۱۶۱ سفيان الثوري کو حاکم نیشاپوری نے (مدلسین کی) تیسری قسم (طبقات ثالث) میں ذکر کیا ہے (دیکھئے حروف علیہ ص ۱۰۶) =

31. Phir Aap ﷺ Takbeer (Allahu akber) keh kar (dusra) sajda karte. ❊

Aap ﷺ Sajde me jate waqt Rafa'a yadain nahi karte the. ❊

۲۱: پھر آپ ﷺ تکبیر (اللہ اکبر) کہہ کر (دوسرا) سجدہ کرتے۔ ❊ آپ ﷺ سجدے میں جاتے وقت رفع یدین نہیں کرتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ dono Sajdoun ke Darmiyan Rafa'a yadain nahi karte the. ❊

آپ ﷺ دونوں سجدوں کے درمیان رفع یدین نہیں کرتے تھے۔ ❊ سجدے میں آپ ﷺ مَبْحَانِ رَبِّيَ الْأَعْلَى پڑھتے تھے۔ ❊

Sajde me Aap ﷺ Subhaana Rabbil A'ala padhte the. ❊

Digar duaoun keliye dekhiye fuqrah:25 دیگر دعاؤں کے لئے دیکھئے فقرہ: ۲۵

32. Phir Aap ﷺ takbeer (Allahu akber) keh kar (dusre) sajde se sar uthate. ❊

۲۲: پھر آپ ﷺ تکبیر (اللہ اکبر) کہہ کر (دوسرے) سجدے سے سر اٹھاتے۔ ❊

Sajde se uthte waqt Aap ﷺ Rafa'a yadain nahi karte the. ❊

سجدے سے اٹھتے وقت آپ ﷺ رفع یدین نہیں کرتے تھے۔ ❊

33. Aap ﷺ Jab Taaq (pehli ya tisri) Rakat me duste sajde se sar uthate

to Baith jate the. ❊ ۲۳: آپ ﷺ جب طاق (پہلی یا تیسری) رکعت میں دوسرے سجدے سے سر اٹھاتے تو بیٹھ جاتے تھے۔ ❊

Dusre sajde se Aap ﷺ jab uthte to Bayan Paun bicha kar us par baith

jate hatta ke har haddi apni jagah par Aajati.

دوسرے سجدے سے آپ ﷺ جب اٹھتے تو بایاں پاؤں بچھا کر اس پر بیٹھ جاتے حتیٰ کہ ہر ہڈی اپنی جگہ پر آ جاتی۔ ❊

34. Ek Rakat mukammal hogaye, ab agar Aap ek Vitr padh rahe hain to

phir Tashahud, Darood aur Duayen (jin ka zikr Aage Araha hai) padh kar

Salam phair len ۲۴: ایک رکعت مکمل ہو گئی، اب اگر آپ ایک وتر پڑھ رہے ہیں تو پھر تہجد، درود اور دعائیں (جن کا ذکر آگے آ رہا ہے) پڑھ کر سلام پھیر لیں۔ ❊

= makhool tabaye Rehmallah Do sajdoun ke darmiyan "اللهم اغفر لي وارحمني واجبرني فارزقني"

padhte the. (Musannif Ibne Abi Shaibah :2/534 hadees 8838 wa sanadah Saheeh) Nabi ﷺ

ne ek Admi ko Namaz me ((Allahummagh firlee wa Hamnee Wahdinee W'aafinee war

Zuqnee)) ki dua sikhaye. (Saheeh Muslim 35/2697 Vitr qaim darus salam:6850)

= مکمل ہوئی رحمت اللہ دو سجدوں کے درمیان "اللهم اغفر لي وارحمني واجبرني فارزقني" پڑھتے تھے۔ (مسند ابن ابی شیبہ: ۵۳۴ ج ۲ ص ۸۸۲ سند صحیح) نبی ﷺ نے ایک آدمی کو نماز میں

((اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ وَاجْبُرْنِيْ وَارْزُقْنِيْ)) کی دعا سکھائی۔ (صحیح مسلم ۳۵/۲۶۹۷ وتر قائم دارالسلام: ۶۸۵۰)

1. Al Bukhari:789, Muslim:28/392 2. Al Bukhari:738 3. Muslim:21/390, Sajda karte

waqt, Sajde se sar uthte waqt aur Sajdoun ke darmiyan Rafa'a yadain karna sabit nahi hai. ❊ البخاری: ۷۸۹، مسلم: ۳۹۰/۲۱، سجدہ کرتے وقت، سجدے سے سر اٹھاتے وقت اور سجدوں کے درمیان رفع یدین کرنا ثابت نہیں ہے۔ ❊ مسلم: ۷۸۳

4. Muslim:772 5. Al Bukhari:789, Muslim:28/392 6. Al Bukhari:738, Muslim:22/390

8. Abu dawood: 730 wa sanadah saheeh, Aap ﷺ dusre sajde ke bad baithne ka Hukum dete

the. (saheeh Bukhari: 6251) nez dekhiye fuqrah 17, is Sunnat-e-Saheeha ke khilaf kuch bhi

sabit nahi hai 9. dekhiye Tashahud= fuqrah 41 darood= fuqrah 42 Duayen= fuqrah

49,50 Salam= fuqrah 50,51 Ek Rakat par agar salam phaira jaye to towaruk karna bhi jayez

hai aur na karna bhi, magar behtar yahi hai ke towaruk kiya jaye ek riwayat me hai ke "حتى إذا كانت السجدة التي فيها التسليم آخر رجله اليسرى وقعد متوركاً على شقه الأيسر"

❊ البخاری: ۷۸۹، مسلم: ۳۹۰/۲۸، البخاری: ۷۳۸، مسلم: ۳۹۰/۲۲، البخاری: ۸۲۳، ابوداؤد: ۷۳۰، سند صحیح، آپ ﷺ دوسرے سجدے کے بعد بیٹھنے کا حکم دیتے تھے

(صحیح البخاری: ۶۲۵۱) نیز دیکھئے فقرہ ۷، اس حدیث صحیحہ کے خلاف کچھ بھی ثابت نہیں ہے۔ ❊ دیکھئے تہجد= فقرہ ۳۱، درود= فقرہ ۴۲، دعائیں= فقرہ ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۰، ۵۱

ایک رکعت پر اگر سلام پھیرا جائے تو تو رک کرنا بھی جائز ہے اور ذکر نا بھی مگر بہتر یہی ہے کہ تو رک کرنا چاہے ایک روایت میں ہے کہ "حتى إذا كانت السجدة التي فيها

التسليم آخر رجله اليسرى وقعد متوركاً على شقه الأيسر" (ابوداؤد: ۷۳۰، سند صحیح)۔

35. Phir Aap ﷺ Zameen par (dono Hath rakh kar) A'atamad karte howe (dusre Rakat keliye) Uth khade hote. ❊

۳۵: پھر آپ ﷺ زمین پر (دونوں ہاتھ رکھ کر) اعتماد کرتے ہوئے (دوسری رکعت کے لئے) اٹھ کھڑے ہوتے۔ ❊

36. Aap ﷺ Jab dusri Rakat keliye khade hote to Alhamdulillah Rabbil A'alameen se Qira'at shuru kate waqt sakta na karte the. ❊

۳۶: آپ ﷺ جب دوسری رکعت کے لئے کھڑے ہوتے تو الحمد للہ رب العالمین سے قراءت شروع کرتے وقت سکتہ نہ کرتے تھے۔ ❊

Sureh Fatiha se pehle Bismillaahir Rehmaanir Raheem padhne ka zikr guzar chukka hai. ❊

سورہ فاتحہ سے پہلے بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھنے کا ذکر گزر چکا ہے۔ ❊

{Fa izaa Qara tal Quraana Fasta e'z Billaahi Minash shaitaa Nir Rajeem} ❊
ki ru se Bismillaah se pehle {A'a oozu Billaahi Minash shaitaa Nir Rajeem}
padhna bhi jayez balke behtar hai. ❊

﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ ❊

کی رو سے بسم اللہ سے پہلے ﴿أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ پڑھنا بھی جائز بلکہ بہتر ہے۔ رکعت اولیٰ میں جو تفصیل گزری چکی ہیں ❊

Rakat-e-oola me jo Tafaseel guzar chuki hain ❊ Hadees: "Phir sari Namaz isi tarha kar" ❊ ki ru se dusri rakat bhi isi tarha padhni chahiye.

حدیث: "پھر ساری نماز میں اسی طرح کر" ❊ کی رو سے دوسری رکعت بھی اسی طرح پڑھنی چاہئے۔

37. dusri rakat me dusre sajde ke bad (tashahud keliye) baith jane ke bad Aap ﷺ apna dayan haat dayen guthne par aur Bayan haat Bayen guthne par rakhte the. ❊

۳۷: دوسری رکعت میں دوسرے سجدے کے بعد (تشہد کے لئے) بیٹھ جانے کے بعد آپ ﷺ اپنا دایاں ہاتھ دائیں گھٹنے پر اور بائیں ہاتھ بائیں گھٹنے پر رکھتے تھے۔ ❊

آپ ﷺ اپنے دائیں ہاتھ کی انگلیوں سے تپن کا عدد (حلقہ) بناتے اور شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے ❊

Aap ﷺ apne dayan haat ki unglioun se 53 ka adad (halqah) banate aur shahadat ki ungli se Isharah karte the. ❊ Yani Isharah karte howe dua karte the. Ye bhi sabit hai ke Aap ﷺ apne dono haat apne dono Ranoun par rakhte aur Angothe ko darmiyani Ungli se milate (halqah banate) aur shahadat ki ungli se Isharah karte the. ❊ Lihaza dono tarha Amal jayez hai.

یعنی اشارہ کرتے ہوئے دعا کرتے تھے۔ یہ بھی ثابت ہے کہ آپ ﷺ اپنے دونوں ہاتھ اپنی دونوں رانوں پر رکھتے اور انگوٹھے کو درمیانی انگلی سے

ملاتے (حلقہ بناتے) اور شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے۔ ❊ لہذا دونوں طرح عمل جائز ہے۔

1. Al Bukhari: 824 wa Ibne Khuzemah fi saheeha: 687, Azraq bin Qais (Saqqah/ At taqreeb: 302) se Riwayat hai ke maine (Abdulla) bin Umer (رضی اللہ عنہ) کو dekha Aap namaz me Apne dono hathoun par A'atamad kar ke Khade howe. (Musannif Ibne Abi Shaibah: 1/395 hadees 3996 wa sanadah Saheeh)

❊ البخاری: ۸۲۴ وابن خزیمہ فی صحیحہ: ۶۸۷، ازرق بن قیس (ساققہ/ ات تاقرب: ۳۰۲) سے روایت ہے کہ میں نے (عبد اللہ) بن عمر (رضی اللہ عنہ) کو دیکھا آپ نماز میں اپنے دونوں ہاتھوں پر اعتماد کر

2. Muslim: 599, Ibne Khuzemah: 1603, ibne Habban: 1933

کے کھڑے ہوئے۔ (مصنف ابن ابی شیبہ: ۱/۳۹۵ ج ۳۹۹ و سند صحیح)

3. dekhiye fuqrah: 7 wa hashiyah: 3

۹۸: اصل

❊ مسلم: ۵۹۹، ابن خزیمہ: ۱۶۰۳، ابن حبان: ۱۹۳۳ ❊ دیکھئے فقرہ ۷ و حاشیہ: ۳ ❊

4. An Nahal: 98 5. fuqrah: 1 se le kar fuqrah: 33 tak

6. Al Bukhari: 6251, Nez dekhiye fuqrah: 17

7. Muslim: 112/579

8. Muslim: 115/580

9. Muslim: 113/579

❊ مسلم: ۱۱۳/۵۷۹

❊ مسلم: ۱۱۵/۵۸۰

❊ مسلم: ۱۱۳/۵۷۹

❊ البخاری: ۶۲۵۱، نیز دیکھئے فقرہ ۱۷

❊ فقرہ ۱ سے لے کر فقرہ ۳۳ تک

38. Aap ﷺ apni dayen kohni ko dayen Raan par rakhte the. ❊

Aap ﷺ apni dono Zarayen ❊ apni Raanoun par rakhte the. ❊

۳۸: آپ ﷺ اپنی دائیں کھنی کو دائیں ران پر رکھتے تھے۔ ❊ آپ ﷺ اپنی دونوں ذرائع ❊ اپنی رانوں پر رکھتے تھے۔ ❊

39. Aap ﷺ jab Tashahud keliye bait te to shahadat ki ungli se Isharah karte

the. ❊ ۳۹: آپ ﷺ جب تشہد کے لئے بیٹھے تو شہادت کی انگلی سے اشارہ کرتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ ungli utha dete,iske sath Tashahud me dua karte the. ❊

Aap ﷺ shahadat wali ungli ko thoda sa jhuka dete the. ❊

آپ ﷺ انگلی اٹھا دیتے، اس کے ساتھ تشہد میں دعا کرتے تھے۔ ❊ آپ ﷺ شہادت والی انگلی کو تھوڑا سا جھکا دیتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ apni shahadat wali ungli ko harkat dete(hilate)rehte the. ❊

آپ ﷺ اپنی شہادت والی انگلی کو حرکت دیتے (ہلاتے) رہتے تھے۔ ❊

40. Aap ﷺ apni Tashahud ki ungli ko qiblah Rukh karte aur usi ki taraf dekhte

rehte the. ❊ ۴۰: آپ ﷺ اپنی تشہد کی انگلی کو قبلہ رخ کرتے اور اسی کی طرف دیکھتے رہتے تھے۔ ❊

Aap ﷺ 2 Rakatoun ke bad wa le(pehle)tashahud,aur 4 Rakatoun ke bad wa le

(Aakhri)Tashahud,dono Tashahudaun me ye Isharah karte the. ❊

آپ ﷺ دو رکعتوں کے بعد والے (پہلے) تشہد، اور چار رکعتوں کے بعد والے (آخری) تشہد، دونوں تشہدوں میں یہ اشارہ کرتے تھے۔ ❊

1. Abu Dawood:726,957 wa sanadah saheeh, An Nasai:1266, Ibne Khuzemah:713, ibne Habban, Al Ahsaan:1857

2. zara'a ke mashoom ke liye dekhiye fuqrah:4

3. An Nasai:1265 wa huwa hadees saheeh bish shawahid

❊ ابوداؤد: ۷۲۶، ۹۵۷، سند صحیح، ابوالحسن: ۱۲۶۵، ابن خزيمة: ۷۱۳، ابن حبان: ۱۸۵۷، ذراع کے منہم کے لئے دیکھئے فقرہ: ۴ ❊ النسائی: ۱۲۶۵ اور محدث صحیح بالشاہد

4. Muslim:115/580

5. Ibne Majah:912, wa sanadah saheeh, ibne Habban, Al Ahsaan:1942

6. Abu Dawood:991 wa sanadah hasan, , Ibne Khuzemah:716, , ibne Habban, Al Ahsaan:1943

❊ مسلم: ۵۸۰/۱۱۵ ❊ ابن ماجہ: ۹۱۲، سند صحیح، ابن حبان: ۱۹۴۲، ابوداؤد: ۹۹۱، سند حسن، ابن خزيمة: ۷۱۶، ابن حبان: ۱۹۴۳

7. Al Nasai:1269 wa sanadah saheeh, , Ibne Khuzemah:714, Ibne Al Jarood fi Al Masa'iq:208, ibne Habban, Al Ahsaan:1857

★ TANBEEH: Baz logoun ne galat fehmi ki wajhe se ye Aiteraaz kiya hai ke "YO HARRI KUA" ka lafz shaaz hai kyun ke ise Zayedah bin Qadamah ke alawa kisi ne bayan nahi kiya ,iska jawab ye hai ke Zayedah bin Qadamah: SAQQAH SABAT, SAHEB-E-SUNNAT hain (Al Taqreeb:1982) lihaza inki ziyadat maqbool hai aur dusre Rawiyaun ka ye lafz zikar na karna shaazooz ki daleel nahi kyun ke Adam zikr nafi zikr ki daleel nahi hota. Yaad rahe ke "WALA YO HARRIKAHAA" wali Riwayat(Abu Dawood:989, An Nasai:1271) Muhammed bin Ajlaan ki tadlees ki wajhe se zayeeef hai, dekhiye meri kitaab "ANWAAR AL SAHIFAH FI AL AHADEES AL ZA'EEFAH" saffah 28 Muhammed bin Ajlaan muddallis hain (Tabqaat Al Muddaliseen:98/3 ba tehqeeqi/Al Fateh Al Mubeen) ❊ النسائی: ۱۲۶۹، سند صحیح، ابن خزيمة: ۷۱۴، ابن الجارود فی المسائق: ۲۰۸، ابن حبان: ۱۸۵۷

★ تنبیہ: بعض لوگوں نے غلط فہمی کی وجہ سے یہ اعتراض کیا ہے کہ "یو ہارری کوا" کا لفظ شاہ ہے کیونکہ اسے زائدہ بن قدامہ کے علاوہ کسی نے بیان نہیں کیا، اس کا جواب یہ ہے کہ: زائدہ بن قدامہ ثقہ تھے، صاحب مسند ہیں (تقریب: ۱۹۸۴) لہذا ان کی زیادت مقبول ہے اور دوسرے راویوں کا یہ لفظ ذکر نہ کرنا شذوذ کی دلیل نہیں کیونکہ عدم ذکر کی دلیل نہیں ہوتا۔ یاد رہے کہ "ولا یسبحو کعبا" والی روایت (ابوداؤد: ۹۸۹، النسائی: ۱۲۷۱) محمد بن عجلان کی تدلیس کی وجہ سے ضعیف ہے، دیکھئے میری کتاب "أنوار الصحیفة فی الأحادیث الضعیفة" ص ۲۸ محمد بن عجلان مدلس ہیں (طبقات المدلسین: ۳۹۸ تحقیق/الفتح المبین)

8. An Nasai:1161, wa sanadah saheeh, Ibne Khuzemah:719, ibne Habban, Al Ahsaan:1943

TANBEEH: Ye Riwayat is matan ke bagair saheeh Muslim:116/580 me mukhtasaran 9. An Nasai:1162, wa sanadah hasan

❊ النسائی: ۱۱۶۱، سند صحیح، ابن خزيمة: ۷۱۹، ابن حبان: ۱۹۴۳، ابوداؤد: ۵۸۰/۱۱۶ میں مختصر موجود ہے۔ ❊ النسائی: ۱۱۶۲، سند حسن

★ TANBEEH: LAA ILAHA par Ungli uthana aur ILLAL LAH par rakh dena kisi hadees se sabit nahi hai, balke Ahadees ke U'moom se yehi sabit hota hai ke shuru se Aakhir tak, halqah bana kar shahadat wali Ungli uthayi jaye, Rasool Allah ﷺ ne ek shaks ko dekha jo (tashahud me) 2 Ungliyoun se ishara kar raha tha to Aap ﷺ ne farmaya: "AHID AHID" sirf ek Ungli se ishara karo (At Tirmizi:3557=

★ تنبیہ: لا الہ الا اللہ اور اللہ پر رکھ دینا کسی حدیث سے ثابت نہیں ہے، بلکہ احادیث کے عموم سے یہی ثابت ہوتا ہے کہ شروع سے آخر تک، حلقہ بنا کر شہادت والی انگلی اٹھائی جائے، رسول اللہ ﷺ نے ایک شخص کو دیکھا جو (تشہد میں) دو انگلیوں سے اشارہ کر رہا تھا تو آپ ﷺ نے فرمایا: "أَحِيدْ أَحِيدْ" صرف ایک انگلی سے اشارہ کرو (ترمذی: ۳۵۵۷=

41. Aap ﷺ tashahud me darj-e-zail dua (Attahiyat) sikhate the.

Attahiyaatu Lillaahi Wassalawaatu Wattaiyebaatu ,AssalaamuAlaika
Ayyuhannabiyyu wa Rehmat Ullaahi wa Barakatuhu, AssalaamuAlainaa Wa
a'laa Ibaadillahis saliheen, Ash hadu Allaa ilaaha illallaahu wa Ash hadu
Anna Muhammadan A'bduhoo wa Rasooluhoo

۴۱: آپ ﷺ تشہد میں درج ذیل دعا (التحیات) سکھاتے تھے: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی اَبْنٰی النَّبِیِّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهُ، اَلسَّلَامُ عَلَیْنا وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰهِ الصّٰلِحِیْنَ، اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ

42. Aap ﷺ Darood padhne ka hukum dete the.

Allaahumma Salli A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa
Sallaita A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.

Allaahumma Baarik A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kama
Baarakta A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed

۴۲: پھر آپ ﷺ درود پڑھنے کا حکم دیتے تھے: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّیْتَ عَلٰی اِبْرٰهیمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهیمَ اِنَّکَ حَمِیدٌ مَّجِیدٌ، اَللّٰهُمَّ بَارِکْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ عَلٰی اِبْرٰهیمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهیمَ اِنَّکَ حَمِیدٌ مَّجِیدٌ

43. (2) rakaten mukammil hogayen, Ab agar (2) rakatoun wali namaz(Maslan
Salatul Fajr) hai. to dua padh kar dono taraf salam phair den aur agar (3) ya (4)
rakatoun wali Namaz hai to takbeer keh kar khade hojaye.

۴۳: دو رکعتیں مکمل ہو گئیں، اب اگر دو رکعتوں والی نماز (مثلاً صلوٰۃ الفجر) ہے۔ تو دعا پڑھ کر دونوں طرف سلام پھیر دیں اور اگر تین یا چار رکعتوں والی نماز ہے تو تکبیر کہہ کر کھڑے ہو جائیں۔

=wa qala: Hasan, An nasai : 1273 wa howa hadees saheeh) is se ye bhi sabit howa ke shuru tashahud se
lekar Aakhir tak shahadat wali ungli uthaye rakhni chahiye.

1. Alaika se yahan muraad hazir nahi balke ghayeb hai, Abdullah bin Masood ؓ farmate hain ke "jab
Rasool Allah ﷺ Fauth hogaye to hum:" Assalamu Ya'ane A'lan Nabiye ﷺ " padhte the(Bukhari
:6265) Sahabah kiram ؓ ka "Alaika" ki jagah "A'laa" padhna is ki zabardast daleel hai ke "A'laika" se
Muraad yahan qat'an hazir nahi hai, yad rahe ke Sahabah ؓ kiram apni Riwayatoun ko bad wale logoun ki
ba nisbat ziyadah jante hain. 2. Al Bukhari :1202 ☆ Tanbeeh: is mash hoor" Attahiyat " ke alawah dosre
jitne seghe saheeh wa Hasan Ahadees se yahan padhne sabit hain(iske badle) unko padhna jayaz aur Mujib-e-
sawab hai. 3. Al Bukhari :3370, al behqi al sunan Al kubraa 2/148 hadees 2856

4. Pahle Tashahud me darood padhna intehaye behter aur Mujib-e-sawab hai, Aam dalayel me "Quloo" ke sath
iska hukum Aaya hai ke darood padho ,Is hukum me Aakhiri tashahud ya pahle Tashahud ki Takhsees nahi
hai. Nez dekhiye Sunan An nasai(jild 4 safa 241 Hadees 1721) wa Al Sunan Al kubraa(2/499,500 Wa sanadah
Saheeh) taham agar koi shaks pahle Tashahud me Darood na padhe aur srf Attahiyat padh kar hi khada
hojaye to bhi Jayaz hai jaisa ke Abdullah bin Masood ؓ ne Attahiyat (A'bdahoo wa Rasooluhoo tak) sikha
kar farmaya : "phir agar Namaz ke darmiyan (awwal Tashahud) me ho to(uth kar) khada hojaye "(Masnad
Ahmed 1/459 Hadees 4382, Wa sanadah Hasan)=

= وقال: حسن، النسائي: ١٢٧٣ (وهو حديث صحيح) اس سے یہ بھی ثابت ہوا کہ شروع تشہد سے لے کر آخر تک شہادت والی انگلی اٹھائی رکھنی چاہئے۔

☆ علیک سے یہاں مراد حاضر نہیں بلکہ غائب ہے، عبد اللہ بن مسعود ؓ فرماتے ہیں کہ جب رسول اللہ ﷺ فوت ہو گئے تو ہم: "اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ یٰنَبِیَّیْنَا عَلَیْکَ السَّلَامُ" پڑھتے تھے (بخاری: ۶۲۶۵) صحابہ کرام ؓ کا "علیک" کی جگہ "علی" پڑھنا اس کی زبردست دلیل ہے کہ "علیک" سے مراد یہاں قطعاً حاضر نہیں ہے، یاد رہے کہ صحابہ کرام ؓ اپنی روایتوں کو بعد والے لوگوں کی بنیاد پر زیادہ جانتے ہیں۔ ☆ البخاری: ۱۲۰۲ ☆ تنبیہ: اس مشہور "التحیات" کے علاوہ دوسرے جتنے صحیح و حسن احادیث سے یہاں پڑھنا ثابت ہے (اس کے بدلے) ان کا پڑھنا جائز اور موجب ثواب ہے۔ ☆ البخاری: ۳۳۷۰، المستدرک فی السنن الکبریٰ ۱/۳۸۴ ج ۱ ص ۳۸۵ ☆ پہلے تشہد میں درود پڑھنا انتہائی بہتر اور موجب ثواب ہے، عام دلائل میں "قولوا" کے ساتھ اس کا حکم آیا ہے کہ درود پڑھو، اس حکم میں آخری تشہد یا پہلے تشہد کی کوئی تفصیل نہیں ہے۔ نیز دیکھئے سنن النسائی (ج ۳ ص ۳۲۱ ج ۱ ص ۱۷۲) والسنن الکبریٰ (۲/۵۰۰، ۳۹۹، ۵۰۰) سند صحیح) تاہم اگر کوئی شخص پہلے تشہد میں درود پڑھے اور صرف التحیات پڑھ کر ہی کھڑا ہو جائے تو یہ بھی جائز ہے جیسا کہ عبد اللہ بن مسعود ؓ نے التحیات (عہدہ و رسولہ تک) سکھا کر فرمایا: "پھر اگر نماز کے درمیان (اول تشہد) میں ہو تو (اٹھ کر) کھڑا ہو جائے" (مسند احمد: ۳۸۴ ج ۱ ص ۳۸۵، مسند حسن) =

44. phir Aap ﷺ dusri rakat padh kar uthte to(uthte waqt)takbeer(Allahu Akber) kehte. ❁ Aur Rafa'a yadain karte the. ❁

❁: پھر جب آپ ﷺ دو رکعتیں پڑھ کر اٹھتے تو (اٹھتے وقت) تکبیر (اللہ اکبر) کہتے ❁ اور رفیع یدین کرتے۔ ❁

45. Tisri Rakat bhi dusri rakat ki tarha padhni chahiye, illaa ye ke Tisri aur chauthi (Aakhri dono) Rakatoun me srif Sureh Fatiha padhni chahiye iske sath koi aur surat waghairah nahi milani chahiye jaisa ke sayedina Abu Qattadah رضی اللہ عنہ کی bayan kardah hadees se sabit hai. ❁

❁: تیسری رکعت بھی دوسری رکعت کی طرح پڑھنی چاہئے، الا یہ کہ تیسری اور چوتھی (آخری دونوں) رکعتوں میں صرف سورۃ فاتحہ پڑھنی چاہئے اس کے ساتھ کوئی سورت وغیرہ نہیں ملانی چاہئے جیسا کہ سیدنا ابو قتادہ رضی اللہ عنہ کی بیان کردہ حدیث سے ثابت ہے۔ ❁

46. Agar teen rakatoun wali namaz (maslan Salat ul maghrib) hai to Tisri Rakat Mukammil karne ke bad [dusri Rakat ki tarha Tashahud aur Darood padh liya jaye aur dua (jiska zikr Aage araha hai) padh kar dono taraf] salam phair diya jaye. ❁ Tisri Rakat me agar salam phaira jaye to Tawaruk karna chahiye dekhiye Fuqrah: 48

❁: اگر تین رکعتوں والی نماز (مثلاً صلوٰۃ المغرب) ہے تو تیسری رکعت مکمل کرنے کے

بعد [دوسری رکعت کی طرح تشہد اور درود پڑھ لیا جائے اور دعا (جس کا ذکر آگے آ رہا ہے) پڑھ کر دونوں طرف] سلام پھیر دیا جائے۔ ❁

تیسری رکعت میں اگر سلام پھیرا جائے تو تورک کرنا چاہئے دیکھئے فقرہ: ۴۸

47. Agar Char (4) rakatoun wali namaz hai to phir dusre sajde ke bad bait kar khada ho jaye. ❁

❁: اگر چار رکعتوں والی نماز ہے تو پھر دوسرے سجدے کے بعد بیٹھ کر کھڑا ہو جائے۔ ❁

48. Chauthi Rakat bhi Tisri Rakat ki tarha padhe. ❁ Aap ﷺ Chauthi Rakat me Tawaruk karte the (یعنی اٹھ کر) Tawaruk ka matlab ye hai ke "Namazi ka dayan Kulhe ko dayen pair par is tarha rakhna ke wo khada ho aur Ungliyoun ka rukh Qible ki taraf ho, Nez Bayen kulhe ko Zameen par tekna aur Bayen pair ko phaila kar dayen taraf Nikalna" (Al Qamoos Al Waheed saffa 1841 Nez dekhiye Fuqrah: 49)

Namazi ki Aakhri Rakat ke Tashahud me tawaruk karna chahiye.

Dekhiye Sunan Abu Dawood (730 Wa sanadah Saheeh)

Chauthi Rakat mukammil karne ke bad Attahiyat aur Darood padhe. ❁

❁: چوتھی رکعت بھی تیسری رکعت کی طرح پڑھے۔ ❁ آپ ﷺ چوتھی رکعت میں تورک کرتے تھے (صحیح البخاری: ۸۲۸) تورک کا مطلب

یہ ہے کہ "نمازی کا دائیں کولہ کو دائیں پیر پر اس طرح رکھنا کہ وہ کھڑا ہو، اور انگلیوں کا رخ قبلہ کی طرف ہو، نیز بائیں کولہ کو زمین پر پکڑنا اور

بائیں پیر کو پھیلا کر دائیں طرف نکالنا" (القاموس الوحید ص ۱۸۴ نیز دیکھئے فقرہ: ۴۹) نماز کی آخری رکعت کے تشہد میں تورک کرنا چاہئے۔ دیکھئے سنن ابی داؤد

۷۳۰ و سند صحیح) چوتھی رکعت مکمل کرنے کے بعد التحیات اور درود پڑھے۔ ❁

= Agar dusri Rakat par Salam phera jaraha hai to tawaruk karna behtar hai aur na karna bhi Jayez hai dekhiye

Fuqrah: 34 hashiya: 9 1. Al Bukhari: 789, 803, Muslim: 28/392 1. Al Bukhari: 739 ☆ Tanbeeh: ye Riwayat

Bilkul saheeh hai, is par Ba'az Muhaddiseen ki jarah mardood hai, Sunan Abu Dawood (730 Wa sanadah Saheeh

) waghairah me iske saheeh shawahid bhi hain. Wal hamdu illaah. 3. dekhiye Fuqrah: 11 hashiya: 5 4.

dekhiye Al Bukhari: 1092 5. dekhiye Fuqrah: 33 6. Yani Srif Sureh Fatiha padhe, Taham Tisri aur Chuthi

Rakatoun me bhi Surah Fatiha ke Alawa Surat Waghairah padhua jayez hai jaisa ke Saheeh Muslim (452) ki

hadees se sabit hai. 7. dekhiye Fuqrah: 41 wa Fuqrah: 42

= اگر دوسری رکعت پر سلام پھیرا جا رہا ہے تو تورک کرنا بہتر ہے اور نہ کرنا بھی جائز ہے دیکھئے فقرہ: ۳۳، حاشیہ: ۹ البخاری: ۸۰۳، مسلم: ۳۹۲/۲۸، البخاری: ۷۳۹

☆ تنبیہ: یہ روایت بالکل صحیح ہے، اس پر بعض محدثین کی جرح مردود ہے، سنن ابی داؤد (۷۳۰ و سند صحیح) وغیرہ میں اس کے صحیح شواہد بھی ہیں۔ واللہ دیکھئے فقرہ: ۱۱، حاشیہ: ۵

❁ دیکھئے البخاری: ۱۰۹۲ ❁ دیکھئے فقرہ: ۳۳ یعنی صرف سورۃ فاتحہ ہی پڑھے، تاہم تیسری اور چوتھی رکعتوں میں سورۃ فاتحہ کے علاوہ سورت وغیرہ پڑھنا جائز ہے جیسا کہ صحیح مسلم

(۴۵۲) کی حدیث سے ثابت ہے۔ ❁ دیکھئے فقرہ: ۴۱، فقرہ: ۴۲

49. Phir uske bad Jo dua pasand ho (Arabi Zaban me) Padhlien. ❊

Chand duayen Darj-e-Zail hain Jinhe Rasool Allah ﷺ Padhte Ya padhne ka hukum dete the.

❊ Allahumma Innee A'oozu Bika Min Azaabil Qabri wa min Azaabin

Naar, Wa Min Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati Wa Min Fitnatil Maseehid

Dajjaal. ❊

۴۹: پھر اس کے بعد جو دعا پسند ہو (عربی زبان میں) پڑھ لے ❊ چند دعائیں درج

ذیل ہیں جنہیں رسول اللہ ﷺ پڑھتے یا پڑھنے کا حکم دیتے تھے: ❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ

الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ ❊

❊ Allahumma Innee A'oozu Bika Min Azaabil Qabri Wa A'oozu Bika Min

Fitnatil Maseehid Dajjaali Wa A'oozu Bika Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati,

Allahumma Innee A'oozu Bika Minal Masami wa Maghrami. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ وَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَ فِتْنَةِ الْمَمَاتِ ،

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ ❊

❊ Allahumma Innaa Na'oozu Bika Min Azaabil Jahannam, Wa A'oozu Bika

Min Azaabil Qabri Wa A'oozu Bika Min Fitnatil Maseehid Dajjaali Wa A'oozu

Bika Fitnatil Mahyaa Wal Mamaati. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ ، وَ اَعُوْذُ بِكَ

مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَالِ وَ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ ❊

❊ Allahumma Innee Zalamtu Nafsee Zulman Kaseeroun wa Laa Yaghfiruz

Zunooba illaa Anta, Fagh firlee Magh firatam Min Indika, War hamnee Innaka

Antal Ghafoorur Raheem. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ظَلَمْتُ نَفْسِیْ ظُلْمًا کَثِیْرًا وَلَا یَغْفِرُ الذُّنُوْبَ اِلَّا اَنْتَ ،

فَاغْفِرْ لِّیْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ ، وَارْحَمْنِیْ اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِیْمُ ❊

❊ Allahummagh Firlee Maa Qaddamatu Wa Maa Akh khartu Wa Maa Asrartu

Wa Maa A'alantu, Wa Maa Anta A'alamu Bihee Minnee, Antal Muqaddimu Wa

Antal Mu Akh khiru Laa illaaha illaa Anta. ❊

❊ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِّیْ مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ

وَمَا اَسْرَرْتُ وَمَا اَعْلَنْتُ وَمَا اَسْرَفْتُ ، وَمَا اَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ مِنْنِیْ ، اَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَاَنْتَ الْمُؤَخِّرُ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ ❊

1. Al Bukhari:835, Muslim:402, Is par Ameerul Mo'mineen Fil Hadees, Imaam Bukhari Rehma Allah ne ye Baab bandha hai "باب ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب" Yani Tashahud ke bad jo Dua Ikhtiyar karli jaye uska Baab aur (dua) Wajib nahi hai.

❊ البخاری: ۸۳۵، مسلم: ۴۰۲، امام بخاری رحمہ اللہ

نے یہ باب باندھا ہے "باب ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس بواجب" یعنی: تشہد کے بعد جو دعا اختیار کر لی جائے اس کا باب اور یہ (دعا) واجب نہیں ہے۔

2. Al Bukhari:1377, Muslim:131/588, Rasool Allah ﷺ is dua ka hukum dete the. (Muslim:130/588) lihaza ye dua Tashahud me Saari Duaoun se Behtar hai, Taaus (Tabaye) se Marvi hai ke wo is dua ke Baghair Namaz ke A'aade ka Hukum dete the (Muslim:134/590)

❊ البخاری: ۱۳۷۷، مسلم: ۱۳۱/۵۸۸، رسول اللہ ﷺ اس دعا کا حکم دیتے

تھے (مسلم: ۱۳۰/۵۸۸) لہذا یہ دعا تہجد میں ساری دعاؤں سے بہتر ہے، طاؤس (تابعی) سے مروی ہے کہ وہ اس دعا کے بغیر نماز کے اعادے کا حکم دیتے تھے (مسلم: ۱۳۴/۵۹۰)

3. Bukhari:832, Muslim:589

4. Muslim:590

5. Bukhari:834, Muslim:2705

6. Muslim:771

❊ البخاری: ۸۳۲، مسلم: ۵۸۹ ❊ مسلم: ۵۹۰ ❊ البخاری: ۸۳۴، مسلم: ۲۷۰۵ ❊ مسلم: ۷۷۱

Namaz Ke Bad Azkar

نماز کے بعد اذکار

1. Abdullah bin Abbas رضی اللہ عنہما Farmate hain ke “Kuntu A’arifu inqizaa a Salaatin Nabiye صلی اللہ علیہ وسلم Bit Takbeer” Main Nabi صلی اللہ علیہ وسلم ki Namaz ka ikhtetam Takbeer (Allahu Akber) se Pehchan Leta tha. ❊

Ek Riwayat me hai ke “Maa Kuntu Na’arifu inqizaa a Salaati Rasoolillahi صلی اللہ علیہ وسلم Wa Sallama illaa Bit Takbeer” Hame Rasool Allah صلی اللہ علیہ وسلم ki Namaz ka khatam hona Maloom nahi hota tha Magar Takbeer (Allahu Akber Sunne) ke Sath. ❊

۱: عبد اللہ بن عباس رضی اللہ عنہما فرماتے ہیں کہ ”کُنتُ أَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَوةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّكْبِيرِ“ میں نبی صلی اللہ علیہ وسلم کی نماز کا اختتام تکبیر (اللہ اکبر) سے پہچان لیتا تھا۔ ❊
ایک روایت میں ہے کہ ”مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَوةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا بِالتَّكْبِيرِ“ ہمیں رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم کی نماز کا ختم ہونا معلوم نہیں ہوتا تھا مگر تکبیر (اللہ اکبر سننے) کے ساتھ۔ ❊

2. Aap صلی اللہ علیہ وسلم Namaz (Puri kar ke) khatam karne ke bad Teen Dafa’a isteghfār karte (Astaghfir Ullah, Astaghfir Ullah, Astaghfir Ullah) aur Farmate: ((Allahumma Antas Salaamu Wa Mikkas Salaamu, Tabarakta Zul Jalaali Wal ikram)) ❊

۲: آپ صلی اللہ علیہ وسلم نماز (پوری کر کے) ختم کرنے کے بعد تین دفعہ استغفار کرتے (استغفر اللہ، استغفر اللہ، استغفر اللہ) اور فرماتے: ((اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ)) ❊

3. Aap صلی اللہ علیہ وسلم Darj-e-Zel Duayen bhi padhte the:

Laa ilaaha illallahu Wah dahoo Laa Shareeka Lahoo, Lahul Mulku Wa Lahul Hamdu, Wa huwa A’laa kulli Shaiyen Qadeer Allahumma Laa Maani’a Limaa A’ataita Walaa Mu’tiya Limaa Mana’ata Wala Yanfa’O Zal Jaddi Minkal Jaddu ❊

۳: آپ صلی اللہ علیہ وسلم درج ذیل دعائیں بھی پڑھتے تھے: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ ❊

1. Al Bukhari:842, Muslim:120/583 Wa Lafzah: “Kunta Nعرف انقضاء صلاة رسول الله صلى الله عليه وسلم بالتكبير”
Abu Dawood ne is Hadees par “Baab At Takbeer Ba’adas Salaat” Ka Baab Bandha hai (Qabala hadees 1002) Lihazah ye sabit howa ke imaam aur Maqtadiyaoun ko Oonchi Awaz se Allahu Akber Kehna chahiye. Yahi Hukum Munfard keliye bhi hai “An Rafee al-sawt bil-zikr” Me Az Zikr se murad “At Takbeer” hi hai Jaisa ke Hadees Bukhari waghairah se bhi sabit hai, Usool me Ye Musallam hai ke “الحديث يفسر بعضه بعضاً”
Yani ek Hadees dusri Hadees ki Tafseer karti hai.

❊ البخاری: ۸۴۲، مسلم: ۵۸۳/۱۲۰، والفظہ: ”کُنْتُ نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَوةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالتَّكْبِيرِ“ امام ابو داؤد نے اس حدیث پر ”باب التکبیر بعد الصلوة“ کا باب باندھا ہے (قبل ج ۱۰۰۳) لہذا یہ ثابت ہوا کہ (فرض) نماز کے بعد امام اور مقتدیوں کو اونچی آواز سے اللہ اکبر کہنا چاہئے، یہی حکم منفرد کے لئے بھی ہے ”ان رفع الصوت بالذكر“ میں ذکر سے مراد ”التکبیر“ ہی ہے جیسا کہ حدیث بخاری وغیرہ سے ثابت ہے، اصول میں یہ مسلم ہے کہ ”الحديث يفسر بعضه بعضاً“ یعنی ایک حدیث دوسری حدیث کی تفسیر کرتی ہے۔

2. Muslim:121/583

3. Muslim:591

4. Al Bukhari:844, Muslim:593

❊ مسلم: ۵۸۳/۱۲۱ ❊ مسلم: ۵۹۱ ❊ البخاری: ۸۴۳، مسلم: ۵۹۳

Allahumma Aye'nni A'laa Zikrika Wa Shukrika Wa Husne A'baadatik. ❊

Aap ﷺ ne Farmaya:

اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ ❊

Jo shaks har Namaz ke bad Taintees[33]dafa Tasbeeh (Subhaan Allah)Taintees [33] dafa Tahmeed (Alhamdulillah) aur Taintees [33] dafa Takbeer (Allahu Akber)padhe aur Aakhiri dafa "Laa ilaaha illallahu Wah dahoo Laa Shareeka Lahoo,Lahul Mulku Wa Lahul Hamdu Wa huwa A'laa kulli Shaiyen Qadeer" padhe to uske Gunah Ma'af kardiye jate hain agarche wo(Gunah)Samandar ke Jhak ke barabar (bahut ziyada) houn. ❊

آپ ﷺ نے فرمایا: " جو شخص ہر نماز کے بعد تینتیس [۳۳] دفعہ سبحان اللہ (سبحان اللہ) تینتیس [۳۳] دفعہ تحمید (الحمد للہ) اور تینتیس [۳۳] دفعہ تکبیر (اللہ اکبر) پڑھے اور آخری دفعہ " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ " پڑھے تو اس کے گناہ معاف کر دیے جاتے ہیں اگرچہ وہ (گناہ) سمندر کے جھاگ کے برابر (بہت زیادہ) ہوں۔ ❊

Taintees [33] dafa Subhaan Allah, Taintees[33]dafa Alhamdulillah,aur Chauntees [34] dafa Allahu Akber kehna bhi Saheeh hai. ❊

تینتیس [۳۳] دفعہ سبحان اللہ، تینتیس [۳۳] دفعہ الحمد للہ، اور چونتیس [۳۴] دفعہ اللہ اکبر کہنا بھی صحیح ہے۔ ❊

Aap ﷺ ne Uqbah bin A'amer رضى الله عنه ko hukum diya ke har Namaz ke Ma'oozaat(wo suraten jo Qul A'oozu se shuru hoti hain)padhen.❊

آپ ﷺ نے عقبہ بن عامر رضی اللہ عنہ کو حکم دیا کہ ہر نماز کے بعد معوذات (وہ سورتیں جو قل اعوذ سے شروع ہوتی ہیں) پڑھیں۔ ❊

Inke Alawa jo Duayen Quraan wa Hadees se sabit hain unka padhna afzal hai,Chunke Namaz ab Mukammil ho chuki hai Lihaza Apni Zuban me Dua mangi jasakti hai.❊

ان کے علاوہ جو دعائیں قرآن و حدیث سے ثابت ہیں ان کا پڑھنا افضل ہے، چونکہ نماز اب مکمل ہو چکی ہے لہذا اپنی زبان میں دعا مانگی جاسکتی ہے۔ ❊

Aap ﷺ ne((Man Qara A Aayatal Kursiye Fee Duburi Kulli Salaatin Maktoobatin ,Lam Yam N'ahu Min Dukhulil Jannati illaa Ayyamoot))❊

آپ ﷺ نے فرمایا: ((مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ الْجَنَّةِ إِلَّا أَنْ يَمُوتَ))❊

Jisne har Farz Namaz ke Aakhir me(Salam ke bad) Aayatal Kursi Padhi,Wo Shaks marte hi Jannat me Dakhil hojayega.

جس نے ہر فرض نماز کے آخر میں (سلام کے بعد) آیت الکرسی پڑھی، وہ شخص مرتے ہی جنت میں داخل ہو جائے گا۔

1.Abu Dawood:1522 Wa Sanadah Saheeh,An Nasai:1304 Sahhah ibne Khuzaimah:751 wa ibne Habban,Al Ahsan:2017 ,2018 wa Al Hakim A'laa Shart Ash Shekhain(1/273)wa Wafqah Az Zehbi 2.Muslim:597 3. Dekhiye Muslim:596

❊ ابوداؤد:۱۵۲۲ وسندہ صحیح،النسائی:۱۳۰۴صحیح ابن خزيمة:۷۵۱ وابن حبان،الاحسان:۲۰۱۷،۲۰۱۸والحاکم علی شرط الشيخین (۱/۲۷۳)ووافقه الذہبی ❊ مسلم:۵۹۷ ❊ دیکھئے مسلم:۵۹۶

4.Abu Dawood:1523Wa Sanadah hasan,An Nasai:1337walah Tareeqa Aakhir indat Tirmizi:2903 wa Qaala : "Ghareeb" Wa Tareeqa Abi Dawood: Sahhah ibne Khuzaimah:755 wa ibne Habban,Al Ahsan:2001 wa Al Hakim(1/253) A'laa Shart Muslim wa Wafqah Az Zehbi ❊

❊ ابوداؤد:۱۵۲۳ وسندہ حسن،النسائی:۱۳۳۷والہ طریق آخر عند الترمذی:۲۹۰۳وقال: "غریب" وطریق ابی داؤد: صحیح ابن خزيمة: ۷۵۵ وابن حبان،الاحسان:۲۰۰۱والحاکم علی شرط مسلم ووافقه الذہبی

5.Namaz ke bad ijtemaye dua ka koi sabut nahi hai.Abdullah bin Umer رضی اللہ عنہ aur Abdullah bin Az Zubair رضی اللہ عنہ Dua karte the aur Aakhir me Apni dono Hatheliyan Apne chehre par Phair lete the(Al Bukhari fee Al Adab Al Mufrid:609 wa sanadah hasan)is riwayat(Asar)ke Rawiyaun Muhammed bin Faleeh aur Faleeh bin Sulaiman dono par Jarah mardood hai,inki hadees hasan ke darje se nahi girti ,Nez dekhiye Fuqrah:15 , Hashiyah:5

❊ نماز کے بعد اجتماعی دعا کا کوئی ثبوت نہیں ہے۔ عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہ اور عبداللہ بن الزبیر رضی اللہ عنہ دعا کرتے تھے اور آخر میں اپنی دونوں ہتھیلیاں اپنے چہرے پر پھیر لیتے تھے (بخاری فی الادب المفرد

: ۶۰۹ وسندہ حسن) اس روایت (اثر) کے راویوں محمد بن فلیح اور فلیح بن سلیمان دونوں پر جرح مردود ہے، ان کی حدیث حسن کے درجے سے نہیں گرتی، نیز دیکھئے فقرہ: ۱۵، حاشیہ: ۵

6. An Nasai Fee Al Kubra:9928(Amala Al Youmu Wa Al Lailata:100 Wa Sanadah hasan,wa Kitab As Salaat laa bin Habban(athaf al Mahrat laa bin Hajar:6/259 hadees 6480)

❊ النسائی فی الکبری: ۹۹۲۸ (عمل الیوم واللیلۃ: ۱۰۰ وسندہ حسن، و کتاب الصلوۃ لابن حبان) (اتحاف المبرۃ لابن حجر: ۶/۲۵۹ ح: ۶۴۸)

10. Sureh Fatiha padhen. ❁ ۱۰: سورہ فاتحہ پڑھیں۔ ❁
 11. Aameen kahen. ❁ ۱۱: آمین کہیں۔ ❁
 12. Bismillaahir Rehmaanir Raheem Padhen. ❁ ۱۲: بسم اللہ الرحمن الرحیم پڑھیں۔ ❁
 13. Ek Surat padhen. ❁ ۱۳: ایک سورت پڑھیں۔ ❁
 14. Phir Takbeer kahen aur Rafa'a Yadain karen. ❁ ۱۴: پھر تکبیر کہیں اور رفع یدین کریں۔ ❁
 15. Nabi ﷺ par Darood padhen. Maslan: ❁ ۱۵: نبی ﷺ پر درود پڑھیں۔ ❁ مثلاً:

Allaahumma Salli A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa Sallaita A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.

Allaahumma Baarik A'laa Muhammadyun Wa A'laa Aali Muhammadin Kamaa Baarakta A'laa Ibraheema Wa A'ala Aali Ibraheema Innaka Hameedum Majeed.

❁
 اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰی اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ ،
 اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰی اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ . ❁

16. Takbeer kahen ❁ Aur Rafa'a yadain karen. ❁ اور رفع یدین کریں۔ ❁

1. Al Bukhari :1335, wa Abdur Razzaq fee Al Musannif 3/489,490 Hadees 6428 wa ibne Al Jarood :540
 ☆ Chunke Sureh Fatiha Quran hai Lihazah use Quran (Qira'at) Samajh kar hi padhna chahiye. Jo log samajhte hain ke Janazah me Sureh Fatiha Qirat-e (Quran)Samajh kar na padhi jaye balke Srf Dua Samajh kar padhi jaye unka Qaul Batil hai.

❁ البخاری: ۱۳۳۵، و عبد الرزاق فی المصنف ۳/۴۸۹، ۴۹۰ حدیث ۶۴۲۸ و ابن الجارود: ۵۴۰
 ☆ چونکہ سورہ فاتحہ قرآن ہے لہذا اسے قرآن (قراءت) سمجھ کر ہی پڑھنا چاہیے۔ جو لوگ سمجھتے ہیں کہ جنازہ میں سورۃ فاتحہ قراءت (قرآن) سمجھ کر نہ پڑھی جائے بلکہ صرف دعا سمجھ کر پڑھی جائے ان کا قول باطل ہے۔

2. An Nasai:906 wa sanadah Saheeh ,ibne Habban al Ahsan 1805, wa sanadah Saheeh.

3. Muslim fee Saheeha 53/400 wa huwa saheeh wa Ash Shafa'ye fee alam 1/108, wa Sahhah al Hakim A'laa shart Muslim 2/233 wa wafqah Az zehbi wa sanadah hasan.

❁ الترمذی: ۹۰۶ و سند صحیح، ابن حبان الاحسان: ۱۸۰۵، و سند صحیح
 ❁ الترمذی: ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹، ۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۷، ۱۵۲۸، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۴، ۱۵۳۵، ۱۵۳۶، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۳۹، ۱۵۴۰، ۱۵۴۱، ۱۵۴۲، ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۴۸، ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵، ۱۵۵۶، ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۵۹، ۱۵۶۰، ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴، ۱۵۶۵، ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۶۸، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰، ۱۵۷۱، ۱۵۷۲، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴، ۱۵۷۵، ۱۵۷۶، ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۵۷۹، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۲، ۱۵۸۳، ۱۵۸۴، ۱۵۸۵، ۱۵۸۶، ۱۵۸۷، ۱۵۸۸، ۱۵۸۹، ۱۵۹۰، ۱۵۹۱، ۱۵۹۲، ۱۵۹۳، ۱۵۹۴، ۱۵۹۵، ۱۵۹۶، ۱۵۹۷، ۱۵۹۸، ۱۵۹۹، ۱۶۰۰، ۱۶۰۱، ۱۶۰۲، ۱۶۰۳، ۱۶۰۴، ۱۶۰۵، ۱۶۰۶، ۱۶۰۷، ۱۶۰۸، ۱۶۰۹، ۱۶۱۰، ۱۶۱۱، ۱۶۱۲، ۱۶۱۳، ۱۶۱۴، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۱۷، ۱۶۱۸، ۱۶۱۹، ۱۶۲۰، ۱۶۲۱، ۱۶۲۲، ۱۶۲۳، ۱۶۲۴، ۱۶۲۵، ۱۶۲۶، ۱۶۲۷، ۱۶۲۸، ۱۶۲۹، ۱۶۳۰، ۱۶۳۱، ۱۶۳۲، ۱۶۳۳، ۱۶۳۴، ۱۶۳۵، ۱۶۳۶، ۱۶۳۷، ۱۶۳۸، ۱۶۳۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۱، ۱۶۴۲، ۱۶۴۳، ۱۶۴۴، ۱۶۴۵، ۱۶۴۶، ۱۶۴۷، ۱۶۴۸، ۱۶۴۹، ۱۶۵۰، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳، ۱۶۵۴، ۱۶۵۵، ۱۶۵۶، ۱۶۵۷، ۱۶۵۸، ۱۶۵۹، ۱۶۶۰، ۱۶۶۱، ۱۶۶۲، ۱۶۶۳، ۱۶۶۴، ۱۶۶۵، ۱۶۶۶، ۱۶۶۷، ۱۶۶۸، ۱۶۶۹، ۱۶۷۰، ۱۶۷۱، ۱۶۷۲، ۱۶۷۳، ۱۶۷۴، ۱۶۷۵، ۱۶۷۶، ۱۶۷۷، ۱۶۷۸، ۱۶۷۹، ۱۶۸۰، ۱۶۸۱، ۱۶۸۲، ۱۶۸۳، ۱۶۸۴، ۱۶۸۵، ۱۶۸۶، ۱۶۸۷، ۱۶۸۸، ۱۶۸۹، ۱۶۹۰، ۱۶۹۱، ۱۶۹۲، ۱۶۹۳، ۱۶۹۴، ۱۶۹۵، ۱۶۹۶، ۱۶۹۷، ۱۶۹۸، ۱۶۹۹، ۱۷۰۰، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۳، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۱۷۰۶، ۱۷۰۷، ۱۷۰۸، ۱۷۰۹، ۱۷۱۰، ۱۷۱۱، ۱۷۱۲، ۱۷۱۳، ۱۷۱۴، ۱۷۱۵، ۱۷۱۶، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۱۷۱۹، ۱۷۲۰، ۱۷۲۱، ۱۷۲۲، ۱۷۲۳، ۱۷۲۴، ۱۷۲۵، ۱۷۲۶، ۱۷۲۷، ۱۷۲۸، ۱۷۲۹، ۱۷۳۰، ۱۷۳۱، ۱۷۳۲، ۱۷۳۳، ۱۷۳۴، ۱۷۳۵، ۱۷۳۶، ۱۷۳۷، ۱۷۳۸، ۱۷۳۹، ۱۷۴۰، ۱۷۴۱، ۱۷۴۲، ۱۷۴۳، ۱۷۴۴، ۱۷۴۵، ۱۷۴۶، ۱۷۴۷، ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰، ۱۷۵۱، ۱۷۵۲، ۱۷۵۳، ۱۷۵۴، ۱۷۵۵، ۱۷۵۶، ۱۷۵۷، ۱۷۵۸، ۱۷۵۹، ۱۷۶۰، ۱۷۶۱، ۱۷۶۲، ۱۷۶۳، ۱۷۶۴، ۱۷۶۵، ۱۷۶۶، ۱۷۶۷، ۱۷۶۸، ۱۷۶۹، ۱۷۷۰، ۱۷۷۱، ۱۷۷۲، ۱۷۷۳، ۱۷۷۴، ۱۷۷۵، ۱۷۷۶، ۱۷۷۷، ۱۷۷۸، ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۱۷۸۱، ۱۷۸۲، ۱۷۸۳، ۱۷۸۴، ۱۷۸۵، ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۱۷۸۸، ۱۷۸۹، ۱۷۹۰، ۱۷۹۱، ۱۷۹۲، ۱۷۹۳، ۱۷۹۴، ۱۷۹۵، ۱۷۹۶، ۱۷۹۷، ۱۷۹۸، ۱۷۹۹، ۱۸۰۰، ۱۸۰۱، ۱۸۰۲، ۱۸۰۳، ۱۸۰۴، ۱۸۰۵، ۱۸۰۶، ۱۸۰۷، ۱۸۰۸، ۱۸۰۹، ۱۸۱۰، ۱۸۱۱، ۱۸۱۲، ۱۸۱۳، ۱۸۱۴، ۱۸۱۵، ۱۸۱۶، ۱۸۱۷، ۱۸۱۸، ۱۸۱۹، ۱۸۲۰، ۱۸۲۱، ۱۸۲۲، ۱۸۲۳، ۱۸۲۴، ۱۸۲۵، ۱۸۲۶، ۱۸۲۷، ۱۸۲۸، ۱۸۲۹، ۱۸۳۰، ۱۸۳۱، ۱۸۳۲، ۱۸۳۳، ۱۸۳۴، ۱۸۳۵، ۱۸۳۶، ۱۸۳۷، ۱۸۳۸، ۱۸۳۹، ۱۸۴۰، ۱۸۴۱، ۱۸۴۲، ۱۸۴۳، ۱۸۴۴، ۱۸۴۵، ۱۸۴۶، ۱۸۴۷، ۱۸۴۸، ۱۸۴۹، ۱۸۵۰، ۱۸۵۱، ۱۸۵۲، ۱۸۵۳، ۱۸۵۴، ۱۸۵۵، ۱۸۵۶، ۱۸۵۷، ۱۸۵۸، ۱۸۵۹، ۱۸۶۰، ۱۸۶۱، ۱۸۶۲، ۱۸۶۳، ۱۸۶۴، ۱۸۶۵، ۱۸۶۶، ۱۸۶۷، ۱۸۶۸، ۱۸۶۹، ۱۸۷۰، ۱۸۷۱، ۱۸۷۲، ۱۸۷۳، ۱۸۷۴، ۱۸۷۵، ۱۸۷۶، ۱۸۷۷، ۱۸۷۸، ۱۸۷۹، ۱۸۸۰، ۱۸۸۱، ۱۸۸۲، ۱۸۸۳، ۱۸۸۴، ۱۸۸۵، ۱۸۸۶، ۱۸۸۷، ۱۸۸۸، ۱۸۸۹، ۱۸۹۰، ۱۸۹۱، ۱۸۹۲، ۱۸۹۳، ۱۸۹۴، ۱۸۹۵، ۱۸۹۶، ۱۸۹۷، ۱۸۹۸، ۱۸۹۹، ۱۹۰۰، ۱۹۰۱، ۱۹۰۲، ۱۹۰۳، ۱۹۰۴، ۱۹۰۵، ۱۹۰۶، ۱۹۰۷، ۱۹۰۸، ۱۹۰۹، ۱۹۱۰، ۱۹۱۱، ۱۹۱۲، ۱۹۱۳، ۱۹۱۴، ۱۹۱۵، ۱۹۱۶، ۱۹۱۷، ۱۹۱۸، ۱۹۱۹، ۱۹۲۰، ۱۹۲۱، ۱۹۲۲، ۱۹۲۳، ۱۹۲۴، ۱۹۲۵، ۱۹۲۶، ۱۹۲۷، ۱۹۲۸، ۱۹۲۹، ۱۹۳۰، ۱۹۳۱، ۱۹۳۲، ۱۹۳۳، ۱۹۳۴، ۱۹۳۵، ۱۹۳۶، ۱۹۳۷، ۱۹۳۸، ۱۹۳۹، ۱۹۴۰، ۱۹۴۱، ۱۹۴۲، ۱۹۴۳، ۱۹۴۴، ۱۹۴۵، ۱۹۴۶، ۱۹۴۷، ۱۹۴۸، ۱۹۴۹، ۱۹۵۰، ۱۹۵۱، ۱۹۵۲، ۱۹۵۳، ۱۹۵۴، ۱۹۵۵، ۱۹۵۶، ۱۹۵۷، ۱۹۵۸، ۱۹۵۹، ۱۹۶۰، ۱۹۶۱، ۱۹۶۲، ۱۹۶۳، ۱۹۶۴، ۱۹۶۵، ۱۹۶۶، ۱۹۶۷، ۱۹۶۸، ۱۹۶۹، ۱۹۷۰، ۱۹۷۱، ۱۹۷۲، ۱۹۷۳، ۱۹۷۴، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۰، ۱۹۸۱، ۱۹۸۲، ۱۹۸۳، ۱۹۸۴، ۱۹۸۵، ۱۹۸۶، ۱۹۸۷، ۱۹۸۸، ۱۹۸۹، ۱۹۹۰، ۱۹۹۱، ۱۹۹۲، ۱۹۹۳، ۱۹۹۴، ۱۹۹۵، ۱۹۹۶، ۱۹۹۷، ۱۹۹۸، ۱۹۹۹، ۲۰۰۰، ۲۰۰۱، ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴، ۲۰۰۵، ۲۰۰۶، ۲۰۰۷، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، ۲۰۱۰، ۲۰۱۱، ۲۰۱۲، ۲۰۱۳، ۲۰۱۴، ۲۰۱۵، ۲۰۱۶، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۱۹، ۲۰۲۰، ۲۰۲۱، ۲

17. Mayyat keliye Khalis tour par dua karen. ❊

Chand Masnoon Duayen Darj-e-zel hain.

Allaahummagh fir Lihayyinaa wa mayyetinaa wa Shahidinaa wa Ghayebinaa wa Sagheerinaa wa Kabeerinaa wa Zakarinaa wa Unsaanaa, Allaahumma man Ahyaitahu Minnaa Fa Ahyehee A'laal islam wa Man Tawaffaitahoo Minnaa Fatawaffahoo A'laal Emaan. ❊

۱۷: میت کے لئے خالص طور پر دعا کریں۔ ❊ چند مسنون دعائیں درج ذیل ہیں:

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَآثِنَانَا، اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلٰى الْاِيْمَانِ ❊

Allaahummagh fir Lahoo Warhamhu Wa A'aafihee w'afu A'nhu wa Akrim Nuzulahoo wa wass'e Mad khalahoo wagh silhu bilmaaye was salji walbaradi, wa naqqihee minal Khataayaa kamaa Naqqaitas saubal Abyaza minad danasi, wa Abdilhu Daran Khairam min darihee Wa Ahlan Khairam min Ahlihee wa Zaujan Khairam min Zuajihee wa Adkhilul Jannata wa A e'zhu min Azaabil Qabri wa min Azaabin Naar. ❊

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَاكْرِمْ نَزْلَهُ وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّرْبَ الْاَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَابْدِلْهُ دَارَ الْاٰخِرَةِ مِنْ دَارِهِ وَاهْلًا خَيْرًا مِنْ اَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَاَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَاَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ ❊

Allaahuma inna Fulaa Nabna Fulaaanin fee Zimmatika wa Habli Jawaarika, Fa A e'zhu Min Fitnatil Qabri wa Azaabin Naari wa Anta Ahlul Wafaaye wal haqqi, Allaahummagh fir laahoo, innaka intal Ghafoorur Raheem. ❊

اَللّٰهُمَّ اِنَّ فُلَانٌ بَنُ فُلَانٍ فِيْ ذِمَّتِكَ وَحَبْلِ جِوَارِكَ، فَاَعِذْهُ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَاَنْتَ اَهْلُ الْوَفَاءِ وَالْحَقِّ، اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ، اِنَّكَ اَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ❊

Allaahumma innahoo A'bduka wabnu A'bdika wabnu Amatika, Kaana Yash hadu Allaa ilaaha illaa Anta wa Anna Muhammadan A'bduka wa Rasooluka wa Anta A'alamu bihee, Allaahumma in kaana Muhsinan fazid fee hasanaa tihee Wa in kaana Musee An Fatajaawaz A'n Sayye Atihee, Allaahumma Laa tahrinnaa Ajrahoo walaa Taftinnaa B'adahoo. ❊

اَللّٰهُمَّ اِنَّهُ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ اَمَتِكَ، كَانَ يَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ وَاَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ وَاَنْتَ اَعْلَمُ بِهِ، اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا قَرِّدْ فِيْ حَسَنَاتِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيًّا فَتَجَاوَزْ عَنْ سَيِّئَاتِهِ، اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا اَجْرَهُ وَلَا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ. ❊

1. Abdur Razzaq fee al Musannif: 6428 wa sanadah saheeh, wa Ibne Habban fi saheeha, Al Mawarid: 754 wa Abu Dawood: 3199 wa sanadah hasan

Tanbeeh: is se murad Namaz-e-Janazah ke Ander Dua hai Dekhiye Baab MaaJaa A Fid Duaaye Fis Salaat A'laal Janayezat

(ibne Maja: 1497)

2. At Tirmizi: 1024, wa sanada saheeh, wa Abu Dawood: 3201

❊ عبد الرزاق في المصنف: ۶۴۲۸ و مسند صحیح و ابن حبان في صحیح، الموارید: ۷۵۴ و ابوداود: ۳۱۹۹ و مسند حسن

❊ ترمذی: ۱۰۲۴ و مسند صحیح، ابوداود: ۳۲۰۱

3. Muslim: 85/963, Wa Tarqeeq Darus Salaam: 2232

4. ibne Manzer Fee Al Ausat 5/441 Hadees 3173 wa sanadah Saheeh, wa Abu Dawood: 3202

Maalik Fee Al Moutta 1/228 Hadees Wa Asnaadah Saheeh An Abi Hurairah رَضِيَ اللهُ عَنْهُ, Manqoof

❊ مسلم: ۸۵/۹۶۳، وترقیم دارالسلام: ۲۲۳۲ ❊ ابن المنذر في الاوسط: ۳۱۷۳ ح ۳۱۷۳ و مسند صحیح، ابوداود: ۳۲۰۲ ❊ مالک في الموطأ: ۱/۲۲۸ ح ۵۳۶ و اسناد صحیح عن ابی ہریرہ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، منقوف

Allaahumma A'ezhu Min A'zaabil Qabr. ❊

اللَّهُمَّ اَعِزَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ❊

Allaahummagh fir Lihayyinaa wa mayyetinaa wa Sagheerinaa wa Kabeerinaa
wa Zakarinaa wa Unsaanaa wa Shaahidinaa wa Ghayebinaa, Allaahumma man
Tawaffaitahoo Minhum Fatawaffahoo A'lal Emaani wa man Abqaitahoo
Minhum Fa Abqihee A'lal islaam. ❊

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَصَغِيرِنَا

وَكَبِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَأَنْتَانَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنْهُمْ فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ وَمَنْ أَبْقَيْتَهُ مِنْهُمْ فَأَبْقِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ. ❊

Allaahummagh fir Lihaaziheen Nafsil Haneefiyyatil Muslimati waj A'lhaa
minal lazeena Taboo wattaba'oo sabeelaka waqihaa A'zaabal Jaheem. ❊

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِهَذِهِ النَّفْسِ الْحَنِيفَةِ الْمُسْلِمَةِ وَاجْعَلْهَا مِنَ الَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقْهَا عَذَابَ الْجَحِيمِ ❊

18. Mayyat par Koi Dua Mouqat(Khas tour par muqarrar shudah) Nahi hai. ❊

Lihazah jo bhi sabit shudah Dua Karlen Jayez hai.Sayedina Abdullah bin Salaam
رضی اللہ عنہ ke Qaul aur Taba'yeen ke Aqwal se Maloom hota hai ke mayyat par kaye
Duayen Jam'a ki jasakti hai.

۱۸: میت پر کوئی دعا موقت (خاص طور پر مقرر شدہ) نہیں ہے۔ ❊

لہذا جو بھی ثابت شدہ دعا کر لیں جائز ہے۔ سیدنا عبداللہ بن سلام رضی اللہ عنہ کے قول اور تابعین کے اقوال سے معلوم ہوتا ہے کہ میت پر کئی دعائیں جمع کی جاسکتی ہیں۔

19.Phir Takbeer kahen. ❊

۱۹: پھر تکبیر کہیں۔ ❊

20.Phir Dayen taraf ek Salam Phairden. ❊

۲۰: پھر دائیں طرف ایک سلام پھیر دیں۔ ❊

1. Maalik fee Al Mo'atta 1/228 hadees 537 Wa Asnadah Saheeh An Abu Hurairah (رضی اللہ عنہ) Mauqoof ye Dua
Sayedina Abu Hurairah (رضی اللہ عنہ) Masoom Bachche ki Mayyat par padhte the.

❊ مالک فی الموطا ۱/۲۲۸ ح ۵۳۷ اسناد صحیح عن ابی ہریرہ (رضی اللہ عنہ) موقوف یہ دعا سیدنا ابو ہریرہ (رضی اللہ عنہ) معصوم بچے کی میت پر پڑھتے تھے۔

2.ibne Abi Shaibah 3/293 hadees 11361,A'n Abdullah bin Salam (رضی اللہ عنہ) Mauqoof wa sanadah Hasan

3.ibne Abi Shaibah 3/294 hadees 11366, wa sanadah Saheeh,Wahuwa Mauqoof A'laa Habeeb bin

❊ ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۳ ح ۱۱۳۶۱ عن عبد اللہ بن سلام (رضی اللہ عنہ) موقوف ومنہ حسن ❊ ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۴ ح ۱۱۳۶۶ سند صحیح، وهو موقوف علی حبیب بن مسلمہ (رضی اللہ عنہ) Musallamah

4.ibne Abi Shaibah 3/295 hadees 11370,A'n Sayeed bin Maseeb wa Ash Sh'abi:11371 A'n Muhammad(bin
Sireeen)wa ghair hum man Aasar At Tabayeen Qaloo (نحو المعنی) wahuwa Saheeh Anhum

❊ [ابن ابی شیبہ ۳/۲۹۵ ح ۱۱۳۷۰ عن سعید بن المسیب والنخعی: ۱۱۳۷۱ عن محمد (بن سیرین) وغيرهم من أئمة التابعين قالوا: ليس على الميت دعا موقت (نحو المعنی) (و صحیح عنہم)]

5.Al Bukhari: 1334 ,wa Muslim:952

❊ البخاری: ۱۳۳۴، مسلم: ۹۵۲

6.Abdur Razzaq 3/489 hadees 6428 sanadah saheeh, wahuwa Marfo'o, ibne Abi Shaibah 3/307 hadees

11491,A'n ibne Umer min F'elahoo wa sanadah Saheeh.

Tanbeeh: Namaz-e-Janazah me dono Taraf Salam Phairna Nabi ﷺ aur Sahabah se sabit nahi hai.Shaik
Al bani Rahimullah ne Ahkam Al Janayez(Saffah 127)me Ba hawalah Behqi(4/43) Namaz-e-Janazah me dono
Taraf Salam wali riwayat likh kar use Hasan Qaraar diya hai.Laikin iski sanad do (2) wajhe se Zayeeef hai:

1. Hamaad bin Abi Sulaiman Mukhtalit hai aur Ye Riwayat Qabl az ikhlilaat nahi hai.

2. Hamaad Mazkoor Mudallis hai Dekhiye Tabqaat Al Mudalliseen(45/2)aur Riwayat M'on'an hai. Imaam
Abdullah bin Mubarak farmate hain ke Jo shaks Janazah me dono Taraf Salam Phairta hai wo Jahil hai
Jahil hai. (masayel Abi Dawood Saffah 154 wa sanadah saheeh)

❊ عبدالرزاق ۳/۴۸۹ ح ۶۴۲۸ سند صحیح، وهو مرفوع، ابن ابی شیبہ ۳/۳۰۷ ح ۱۱۴۹۱، عن ابن عمر بن فضلہ وسند صحیح

شیخ البانی رحمہ اللہ نے احکام الجنائز (ص ۱۲) میں بحوالہ بتقی (۴/۴۳) نماز جنازہ میں دونوں طرف سلام والی روایت لکھ کر اسے حسن قرار دیا ہے۔ لیکن اس کی سند دو وجہ سے ضعیف ہے:

① حماد بن ابی سلیمان غلط ہے اور یہ روایت قبل از اختلاط نہیں ہے۔ ② حماد مذکور اس ہے دیکھئے طبقات المدلسین (۲/۲۵) اور روایت مصححین ہے۔ امام عبداللہ بن المبارک

فرماتے ہیں کہ جو شخص جنازے میں دو سلام پھیرتا ہے وہ جاہل ہے جاہل ہے۔ (مسائل ابی داؤد ص ۱۵۴ وسند صحیح)

الطبعة الثالثة: مختصر جامع لاتر من

تیسرے مجموعہ ۱۴۲۷ھ
(۲۰۰۶ء)